

KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YELDEĞİRMENİ'NDEKİ SOYLULAŞTIRMA SÜRECİNİN BİR ETNOGRAFİSİ

DİLŞAD ÖZÇELİK

DANIŞMAN: DOÇ DR., LEVENT SOYSAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL, AĞUSTOS, 2019

YELDEĞİRMENİ'NDEKİ SOYLULAŞTIRMA SÜRECİNİN BİR ETNOGRAFİSİ

DİLŞAD ÖZÇELİK

DANIŞMAN: DOÇ. DR., LEVENT SOYSAL

YÜKSEK LİSANS

İletifim Bilimleri Anabilim Dalı İletifim Bilimleri Programı'nda Yüksek Lisans derecesi için gerekli kısmi Őartların yerine getirilmesi amacıyla Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne teslim edilmiştir.

İSTANBUL, AĞUSTOS, 2019

Ben, DİLŞAD ÖZÇELİK;

Hazırladığım bu Yüksek Lisans Tezinin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve başka çalışmalardan yaptığım alıntılarda kaynaklarını kurallara uygun biçimde tez içerisinde belirttiğimi onaylıyorum.

DİLŞAD ÖZÇELİK

21.08.2019

KABUL VE ONAY

DİLŞAD ÖZÇELİK tarafından hazırlanan **YELDEĞİRMEN'DEKİ SOYULUŞTIRMA SÜRECİNİN BİR ETNOGRAFİSİ** başlıklı bu çalışma **21.08.2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Levent Seysal (Danışman)

Kadir Has Üniversitesi

Prof. Dr. Bölent Diken

Kadir Has Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuna Kuyucu

Boğaziçi Üniversitesi

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylaırım.

Prof. Dr. Sinem AKOĞUL AÇIKMIŞ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ONAY TARİHİ: 21/08/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR NOTU	vi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE TEORİK ÇERÇEVE	3
1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	3
1.2 Araştırma Yöntemi ve Analiz	6
1.3 Teorik Çerçeve	9
2. BÖLÜM İSTANBUL'DA SOYLULAŞTIRMA OLGUSU	15
2.1 İstanbul'da Soylulaştırma	15
2.2 Birinci Soylulaştırma Dalgası	15
2.3 İkinci Soylulaştırma Dalgası	16
2.4 Üçüncü Soylulaştırma Dalgası	17
2.5 Sulukule Örneği.....	18
2.6 Tarlabası Örneği.....	18
3. BÖLÜM AÇIK HAVA SERGİ ALANI OLARAK YELDEĞİRMENİ	20
3.1 Yeldeğirmeni'nin Tarihine Kısa Bir Bakış	21
3.2 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul	21
3.3 Yeldeğirmeni Yenileme Projesi	22
3.4 Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'nin Kültürel Stratejileri	25
4. BÖLÜM MUHALİF BİR MAHALLE OLARAK YELDEĞİRMENİ	32
4.1 Gezi Protestolarının Kısa Bir Tarihçesi	34
4.2 Don Kişot Sosyal Merkezi	35
4.3 Don Kişot Sosyal Merkezi'nin Sosyal Açıdan Etkileri.....	36
4.4 Don Kişot Sosyal Merkezi'nin Ekonomik Açıdan Etkileri.....	40
5. BÖLÜM TÜKETİM MEKANI OLARAK YELDEĞİRMENİ	44
5.1 Özgün Yeldeğirmeni.....	48
6. SONUÇ	53
7. KAYNAKLAR	55
8. ÖZGEÇMİŞ	59

ÖZET

ÖZÇELİK, DİLŞAD. *YELDEĞİRMENİ'NDEKİ SOYLULAŞTIRMA SÜRECİNİN BİR ETNOGRAFİSİ*, YÜKSEK LİSANS TEZİ, İstanbul, 2019.

Bu tez, Yeldeğirmeni'ndeki ekonomik, kültürel ve sosyal dönüşümün hangi itici güçlerle ilerlediğini ortaya koyan bir etnografi sunmayı amaçlar.

Küreselleşme, sanayisizleşme süreçleriyle yakından ilişkili olan soylulaştırma, bir kentleşme modeli olarak tüm kentlerin önemli gündemleri arasında yer alır. İstanbul'da soylulaştırma olgusu, tarihi konut stoğu olan, kent içi mahallelerde, bireysel girişimlerle veya kamunun aracılığı ile gerçekleşen konut stoğundaki yenileme sonucu gerçekleşen yerinden edilme ile birlikte görülme eğilimindedir. Arnavutköy, Ortaköy, Kuzguncuk Cihangir, Galata, Fenet, Balat, Sulukule ve Tarlabası, İstanbul'un soylulaştırma tartışmalarında ele alınan bölgelerindedir.

Kadıköy'ün Yeldeğirmeni ismiyle bilinen semti son yıllarda geçirdiği kültürel, ekonomik ve sosyal değişim nedeniyle soylulaştırma tartışmalarınca ele alınan, tarihi konut stoğu bulunan, İstanbul'un eski mahallelerindedir. Kamu ve sivil toplum iş birliğinde Yeldeğirmeni'ne uygulanan kentsel yenileme projesinin kullandığı kültürel stratejiler, bu dönüşümün başlatıcısı konumundadır. Toplumsal politik bir hareket olan Gezi Hareketi'nden etkilenerek hayata geçirilen Don Kişot Sosyal Merkezi, aynı zamanda Türkiye'nin ilk işgal evi deneyimidir. Bu iki evreden doğan Yeldeğirmeni imgesi, semtin dönüşümünde çok önemli bir rol oynar. Soylulaştırmanın sonraki seyri mekanın tüketim pratiklerinde kendini gösterir. Bu araştırma Yeldeğirmeni'ni yeniden üretilen ve tüketilen bir mekan olarak ele alır, kent tahayyüllerinin yeniden üretim ve tüketim mekanizmalarına nasıl dahil olduğunu anlamaya çalışır.

Anahtar Sözcükler: soylulaştırma, kamusal sanat, kentsel imge, tüketim, etnografya

ABSTRACT

ÖZÇELİK, DİLŞAD. *AN ETHNOGRAPHY OF THE GENTRIFICATION PROCESS IN YELDEĞİRMENİ NEIGHBORHOOD*, MASTER'S THESIS, İstanbul, 2019.

This thesis aims to present a detailed ethnography which reveals the driving forces of the transformation in Yeldeğirmeni process. Gentrification as an urbanization strategy is closely related to deindustrialization, globalization and tertiarization. The debates of gentrification in Istanbul predominantly concentrate on the transformation of historic inner-cities. Yeldeğirmeni neighborhood is a historic inner-city that has been transformed in recent years.

The culturel strategies which are used in the application of Yeldeğirmeni's urbanisation project in cooperation with public and civil initiative, can be seen as the starting point of the transformation. The Don Kişot Social Center which was inspired by the political Gezi movement, is Turkey's first squat experience. The images of Yeldeğirmeni that are born from these two factors, have a very important role in the transformation of this neighborhood. The last phase of the transformation of Yeldeğirmeni shows himself in the consumption practices of the space. This research focuses on Yeldeğirmeni as a re-production and consumption of space and tries to understand the function of city imagineering and consumption mechanism.

Keywords: gentrification, public art, culture, city imagineeries, consumption, ethnograpy

TEŞEKKÜR NOTU

Öncelikle tez konumun şekillenmesinde ve araştırma boyunca benden fikirlerini, tecrübe ve yardımlarını esirgemeyen sevgili hocam ve danışmanım Doç. Dr. Levent Soysal'a, teşekkür ederim. Değerli önerileri ve yapıcı eleştirileri sayesinde çalışmanın daha iyi hale gelmesindeki katkıları için saygıdeğer jüri üyelerim Prof. Dr. Bülent Diken Doç. Dr. Tuna Kuyucu'ya teşekkür ederim.

Tezim süresince tecrübelerini, bilgilerini, desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen değerli arkadaşlarım, araştırma görevlisi ve Ankara Üniversitesi'nde doktora adayı olan Mehtap Çağlar'a, Leiden Universtiy'de doktora adayı olan Didem Durak Akser'e ve Kardelen Uysal'a çok teşekkür ederim.

Son olarak, sevgili aileme ve eşim Gürkan Vayıs'a sonsuz destekleri, sabırları ve şefkatleri için teşekkür ederim.

GİRİŞ

İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bulunan Yeldeğirmeni semtini 2013 yılına dek duymamıştım. 2005'te İstanbul'a taşındıktan sonra vaktimin neredeyse tamamını Beyoğlu ve onun etrafında bulunan merkezi bölgelerde geçirmiştım. O günlerde Kadıköy ise yeterince tanımadığım ve bende merak uyandıracak kadar cazibeli bulmadığım, 'orada bir yer' olarak yer aldı zihnimde.

2013'ün son çeyreğinde Türkiye'nin ilk işgal evi deneyimi Don Kişot Sosyal Merkezi hakkında basında çıkan haberler sayesinde Yeldeğirmeni'nden haberdar oldum. Bu haberlerdeki ortak tema, İstanbul'da alternatif, başta türlü bir yaşamı mümkün kılma çabasındaki bir işgal evi girişimidir. Okuduğum metinlerde herkesin birbirini tanıdığı, tarihi bir İstanbul semti olarak bu türlü çabalara karşı kucağını dostça açan bir yer biçiminde konumlandırılan Yeldeğirmeni semtinin varlığı hissettiriliyordu.

2016'da ise bir tesadüf sonucu Yeldeğirmeni'ne taşındım. 10 yılı aşkın bir süredir yaşadığım ve her gün çeşitli sebeplerle kullandığım Taksim bölgesi ve civarında yaşanan saldırı olayları nedeniyle kendimi güvende hissetmek imkansız hale gelmişti. Kısa süreli olmasını planladığım bir dönem için geçici bir oda ararken, önceden sadece takip ettiğim medyadan tanıdığım Yeldeğirmeni'nde, aradığım özelliklerde bir yer bulabilmişim. Taşındıktan bir süre sonra Yeldeğirmeni'nin gündelik akışında, geçmişte yaşadığım semtlerle karşılaştırıncı bir takım farklılıklar gözüme çarpıyordu. Yeldeğirmeni'ne yerleştikten kısa bir süre sonra semtteki gündelik hayatın akışındaki sakinlik, yaşadığım ilk şaşkınlıktı. Günün her anında, insanların müthiş bir hızla sel olup aktığı sokakların ardından, neredeyse hepsi anlatılmaz bir deniz manzarasıyla tamamlanan Yeldeğirmeni'nin ara sokaklarından insanlar sakince akıp geçiyordu, bazıları durup sadece etrafına bakınıyordu. Mahallenin can damarlarından olan Karakolhane Caddesi'nde ve kafelerin yoğun olduğu sokaklarda kalabalık bir anda artsa da, hareketlilik alışık olduğum acelecilikten epey uzaktı. Sokakların aksak ritimli hareketliliğinin haricinde, ticaretin de ritmi, farklıydı. Bir dükkan tabelasında "Açılış Saatleri: Sabah Uyanınca – Kapanış Saatleri: Akşam Sıkılınca" yazıyordu. Genç bir çift tarafından işletilen sandviç dükkanı bazen açıktı, bazen kapalıydı. Yaşadığım sokağın yakınında ikinci el kıyafet ve aksesuar satan mağazanın vitrini değişse de dükkanı

açıkken yakalayamıyordum. Yeldeğirmeni'ne dair bilgimi oluşturan ve okuyucusuna “başka bir dünya mümkün” diyen metinler bu tür bir keyfiyetten mi söz ediyordu? Semtte gözlemlediğim sosyal yaşamdaki farklılıkları kendi içerisinde anlama çabası, zamanla akademik bir ilgiye dönüştü. Yakın bir geçmişte, yepyeni bir topluluk tarafından yeniden keşfedilen, yaşamak için tercih edilen semtte nasıl bir sosyal ve mekansal değişim gerçekleşti? Kimler, hangi koşullar bu dönüşüme neden oldu? Semt, sakinleri için nasıl anlamlar kazandı? Bu dönüşümün, soylulaştırma olgusuyla ilişkisi var mıydı ve varsa nasıl bir ilişkiydi? Gerçekleştirdiğim çalışma, bu sorunun yanıtını kültürel teoriler ve soylulaştırma tartışmalarının da yardımıyla birlikte arama çabasıdır. Soruların yanıtı, bölgeye yeni gelenlerin semti nasıl anladıklarını, bu anlamı oluşturan öğeleri ve semtin karakteristiğindeki değişimlerin soylulaştırma süreciyle nasıl ilişkilendiğini göstermektedir.

BÖLÜM 1

ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

İstanbul'da soylulaştırma (gentrification) olgusunun emareleri 1980'li yıllarda kendisini göstermeye başlamıştır. 2000'li yıllarda bu olguyla en somut şekilde karşılaştığımız örneklerden biri ise Kadıköy Yeldeğirmeni semtidir. İstanbul'da soylulaştırma olgusuyla yeniden karşılaştığımız Yeldeğirmeni örneğinin benzerlerinden ayrıldığı noktalar vardır. Bu noktaları tespit edebilmek için, soylulaşmayı bir süreç olarak ele alıp incelemenin önemli olduğu görüşümdedir. Yeldeğirmeni'ndeki soylulaştırma sürecinin ipuçları semtin yeniden üretilmesi ve tüketilmesi evrelerindedir. Semtin yeniden üretiminde kamusal sanat aracılığı ile uygulanan kültürel stratejiler ve politik bir hareketten doğan işgal evi deneyimi etkili olmuştur. Semt bu yeniden üretim sonucunda özgün aurasına sahip olmuş ve bu aura gösterişçi tüketim pratikleriyle tüketilmiştir.

Türkiye'de soylulaşma olgusu 1980'li yıllarda kendini göstermeye başlamıştır. İstanbul'da soylulaştırmanın birinci dalgası Kuzguncuk, Ortaköy ve Arnavutköy'deki dönüşümdür. Bunu, ikinci dalga olarak Cihangir, Galata ve Asmalımescit takip etmiştir. Üçüncü dalga ise Fener-Balat bölgesindeki dönüşümdür (İslam, 2005). Bu üç dalga içerisinde incelenirse de Sulukule ve Tarlabası bölgeleri de, İstanbul'un tartışmalı kentsel dönüşüm müdahalelerine sahne olmuş, sakinlerinin yerlerinden edilmeye maruz bırakıldığı örnekler arasındadır.

Bu üç dalganın ve diğer örneklerin ortaklaştığı noktalardan biri, tarihi konut stoğunun restorasyon yoluyla yenilenmesidir. Ancak konut rehabilitasyonu, soylulaştırmanın yalnızca bir yüzüdür (Lees, Slater & Wyly 2008). Yeldeğirmeni örneğinde yaşanan soylulaştırma sürecinde ise konut stoğunun yenilenmesi olmaksızın sosyal ve mekansal bir değişim gerçekleşmesidir.

İstanbul'da soylulaştırma olgusunun görüldüğü örneklere yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında, her örneğin kendine özgü, genellikle belirgin bir aktör ile başladığını,

başlatıcı ve yürütücü aktörlerin süreç içerisinde sabit kaldığını görebiliriz. Yeldeğirmeni'nin sosyal ve mekansal değişiminin ise devinim içerisinde olduğunu, bütünü oluşturan evrelerin başlatıcı aktörlerinin değişim gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan, şehirdeki diğer soylulaşma örnekleriyle ayrılır. Semtin soylulaşmasında, bütünü oluşturan evreler semte yeni bir anlam kazandırırken, kendinden sonra gelene de zemin hazırlamaktadır.

Soylulaştırma sürecindeki bölgelerde sakinlerin yer değiştirmesi, kiracılıktan ev sahipliğine geçiş, artan kira ve mülk değerleri, sınıfsal değişiklik, ticari faaliyetlerin değişimi, eski sakinlerle yeni gelenler arasında olası sosyal çatışmalar gibi gerçekliklerin ortaya çıkması bir çok araştırmacı tarafından soylulaştırma göstergeleri arasında sayılır. Bu belirtilerin neredeyse tamamı Yeldeğirmeni'nde de yaşanmaktadır; ancak onu geçmişteki örneklerinden ayıran kimi karakteristikler vardır. Konut stoğunda yenilenme olmaksızın yaşanan hareketliliğin izleri eski ve yeni sakinlerinin semtle ilişkilenebildikleri deneyimlerde saklıdır. Setha M. Low'a göre, "şehri kuramsallaştırmak, yaşadığımız postendüstriyel/gelişmiş, kapitalist/postmodern dünyadaki değişiklikleri anlamak için gerekli olan parçadır. Gündelik yaşam pratiklerinin alanı olarak şehir, makro süreçlerin insan deneyimleri ile olan bağına ve bu bağın dokusuna dair değerli içgörüler sunar" (Low, 2005: 2).¹

Yeldeğirmeni'ndeki sınıfsal ve mekansal değişimin kesişim kümesinde durduğunu düşündüğüm olgu Guy Debord'un gösteri (*spectacle*) olarak adlandırdığı olgudur. Senti, İstanbul'daki diğer örneklerinden ayıran nokta, semtin ritminin bir gösteri üzerinden şekillenmesi ve hareketliliğin tekrar o gösteriyi beslemesidir. Bu gösteri, semtin kendine özgü tarihi mimarisi üzerine kurulan "eski İstanbul mahallesi" anlatısı üzerinden boy verir, kamusal sanatla büyür, işgal evi ile doruğa ulaşır.

Don Kişot Sosyal Merkezi'nin kurulmasıyla birlikte, gösterinin organik olarak değişen boyutları, "kendine benzeyen insanlarla birlikte yaşama arayışı"nın bir karşılığı olarak (Butler, 1997, akt. Lees, Slater & Wyly 2008) semtteki hareketliliği hızlandırmıştır. Bu hızlanmanın ardından ise semt belirli bir toplumsallık arayışıyla hareket eden soylulaştırıcıları tarafından keşfedilmiştir. Semt, gösterişçi tüketim pratikleriyle

---

¹ Aksi belirtilmedikçe, Türkçe kaynaklar dışında kullanılan kaynaklardan yapılan alıntılarım çevirisi tarafıma aittir.

tüketilerek, önce küçük ölçekli ve sonra büyük ölçekli yatırımcılar için fırsatlarla dolu bir pazar alanı haline gelmiştir. Bütünü oluşturan bu hareketler dizisini oluşturan üç evre vardır.

- Birincisi, 2010-2013 yılları arasında Kadıköy Belediyesi ve Çevre ve Kültür Değerlerini Tanıtma ve Koruma Vakfı (ÇEKÜL) iş birliğinde uygulanan Yeldeğirmeni Yenileme Projesi;
- İkincisi Gezi Hareketi sırasında mahallede kurulan Don Kişot Sosyal Merkezi'nin faal olduğu zamanı kapsayan evre;
- Üçüncüsü ise semtin 2015'ten günümüze dek tüketim odaklı ve ticari faaliyetlerinin değiştiği evre.

Semtin dönüşümünde görünmez bir aktör olarak da niteleyebileceğim gösteri olgusunun ortaya çıkış noktağı yer, yerel yönetim ve sivil toplum işbirliğinde gerçekleşen Yeldeğirmeni Yenileme Projesi kapsamında hayata geçirilen alt projelerdir. Bu anlamda, eski konut stoğunda yenileme olmaksızın yerel yönetim ve sivil toplum işbirliğinde hayata geçirilen Yeldeğirmeni Yenileme Projesi, semtin soylulaştırma sürecinin başlatıcı aktörüdür.

2000'li yılların başında semt, Kadıköy'ün merkezinde bulunan konumu, düşük konut kiralaları gibi nedenlerle üniversite öğrencileri tarafından yaşamak için bu yıllarda tercih edilmeye başlamıştır. 2010'a gelindiğinde ise sivil toplum ve yerel yönetim işbirliğinde Yeldeğirmeni Yenileme Projesi uygulamaya geçirilmiştir. Projenin kamusal sanat ve kültürel kurumlar aracılığı ile uygulanan kültürel stratejileri, semte yeni sakinlerinin zevkine uygun bir kimlik kazandırmada rol üstlenmiştir. Ayrıca bu uygulamalar Yeldeğirmeni'ni kültür-sanatla ilişkilendiren tahayyüllerin de zemini olmuştur, semtin bir açık hava sergi alanı olarak algılanmasını kolaylaştırmıştır ve yerli turisti semte çekmiştir.

Projenin sonlanma tarihi olan 2013, aynı zamanda İstanbul'u bir çok açıdan etkileyen Gezi Olayları'nın da başlangıç tarihidir. Bu tarihte Türkiye'nin ilk işgal evi deneyimi olan ve bir sosyal merkez olarak konumlandırılan Don Kişot Sosyal Merkezi, Yeldeğirmeni'nde kurulmuştur. Bu deneyim semtin 'muhalif' ve 'dayanışmacı' tahayyüllerini oluşturmuştur. İşgal evi, semtin özgün aurasını oluşturan güçlü bir

bileşendir. Gördüğü ilgiyle sınırlı semti, şehri ve ülkeyi aşan işgal evi Yeldeğirmeni'nin dönüşmesindeki en önemli aktördür aynı zamanda.

2015 yılı semte yeni yerleşimlerin ve sokaklarındaki kalabalığın en yükseğe çıktığı zaman olarak gösterilmekte. Bu hareketliliği oluşturan, özgün bir semti gösterişçi tüketim pratikleriyle tüketerek sunduğu ayrıcalıklar aracılığı ile kendini kentin kalanından ayırma gayretidir. 'Sığınılacak bir yer', 'kaçıp gelinen' bir yer olarak tüketimin bu biçimi, aynı zamanda semtin ticari faaliyetlerini de belirler. Don Kişot Sosyal Merkezi kapandıktan sonra, bulunduğu bina yeniden yapılmıştır ve binanın dükkan olarak tasarlanan kısmı, mahallenin ilk zincir kahve dükkanının mekanı olur. Kültürel bakımdan değerli, toplumsal ilişkiler açısından dayanışmacı tahayüllere sahip olan semtin, özgünlüğündeki gösterişçi karakter, semte yatırımcı çekme ve bu yatırımın niteliğini belirleme kapasitesindedir.

2015'te başlayıp günümüze uzanan periyod ise sosyal ve mekansal dönüşümün odağına tüketimin yerleştiği, ticari faaliyetlerin şablonunun değiştiği, bununla birlikte semtin demografisinin de değişiminin sürmeye devam ettiği bir dönemdir.

Eski ve yeni sakinlerin deneyimleri, semtin soylulaşmasına yönelik ana hikayeyi anlatırken, İstanbul'daki benzerlerinden nasıl ayrıldığıının ipuçlarını da taşımaktadır. Yukarıda belirttiğim hareketler dizisini, ilerleyişini ve birbirleri ile olan ilişkilerini anlamak, bütünlüklü bir kavrayış açısından önem taşımaktadır. İlerleyen bölümlerde yukarıda sözünü ettiğim evreleri detaylı olarak ele alacağım bu çalışma, Yeldeğirmeni semtindeki soylulaştırma sürecini başlatan ve hareketliliği sürdüren kuvvetleri ortaya çıkaran bir etnografi sunmayı amaçlar.

1.2 Araştırma Yöntemi Ve Analiz

Bu çalışmayla amaçladığım, İstanbul'da dönüşüm geçiren bir semtin sakinlerinin semtle olan deneyimlerinden yola çıkarak, kültürel teoriler ve soylulaştırma kuramlarının da yardımıyla semtteki değişimleri analiz etmektir. Yeni sakinleri tarafından mekanın kullanılış biçimine dair gözlemlerim, semt üzerine düşünmemi teşvik ederek araştırmamın çıkış noktasını oluşturdu ve aynı zamanda araştırmamın yöntemini de belirledi.

Sakinlerinin, semti nasıl algıladığını, nasıl anlamlandırdığını, bu anlamların ne tür dönemeçlerde şekillendiğini öğrenebilmek için kullanılan nitel paradigma içinde yer alan etnografik araştırma metodunu kullandım. Tim Ingold (2017) tarafından “kelimenin tam anlamıyla insanlar hakkında yazmak” olarak tanımlanan etnografi, kişileri evlerinde, işyerlerinde veya alışveriş yaptıkları yerlerde gözlemleyerek doğal ortamlarındaki davranışlarını anlamayı gerektirmektedir. Böylece kişiler gerçek dünyalarında gerçek tavır ve tutumlarıyla tanımlanabilmektedir (Arnould ve Wallendorf, 1994, akt. Akturan, 2007).

Yaklaşık üç senedir yaşadığım Yeldeğirmeni'nin toplumsal hayatına oldukça dahilim. Bu dahil oluş, semti, görüşmecilerin deneyimlerini ve duygularını güçlü bir şekilde kavrayabilmek konusunda önemli bir avantaj sunmuştur. Etnografik araştırmada, araştırmacının kişilerin günlük yaşamlarının içinde yer alması ve olayları tecrübe araştırma prensiplerinden biridir. Dolayısıyla araştırmacı gerçek zamanlı gelişen olaylara tanıklık ederek gerçek zamanlı bir öngörü geliştirme ve bu veriler ışığında sistematik analizler yapabilmek imkanı bulmaktadır (Arnould ve Wallendorf, 1994, akt. Akturan, 2007).

Çalışmada toplanan veri, katılımcı gözlemcilik ve yarı yapılandırılmış soruların ışığında yapılan derinlemesine görüşmelerdir. Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'nin planlama ve yürütülme süreçlerine dair önemli bir veri sunması nedeniyle, Kadıköy Belediyesi ile ortak çalışan ve danışman pozisyonunda bulunan ÇEKÜL tarafından yayınlanan, aynı zamanda projenin koordinatörü Alp Arısoy tarafından kaleme alınan Yeldeğirmeni Deneyimi adlı kitaptan faydalandım. Derinlemesine görüşmeler, detaylı ve uzun cevaplar alabilmek için tercih edilirken, yarı yapılandırılmış sorular da, sahadaki derinleşmeye paralel olarak görüşmelerin de derinleşmesine yardımcı oldu. Semte taşınmam ve bu araştırmaya başlamam arasında geçen yaklaşık iki senelik süreç, beni buranın ritmine adapte ederken semtin bir sakini olarak akışa hem katılan, hem de akışı gözleyen bir pozisyona yerleştirdi. Araştırmacı rolünün haricinde, semtin bir sakini olmak, bir dönemin parçası olmak, durumları kavrayışıma dair değerli bir katkı sağladı. Semtin değişen anlamlarıyla ilişki içerisindeki sosyal, mekansal ve ekonomik değişimlerin izini sürmek konusunda ikincil veri olarak internette semte dair içeriklerden de faydalandım.

Semtin soylulaştırma sürecinde rol oynayan aktörlerle ve bu süreci deneyimleyen semt sakinleriyle görüşüm. Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'ne dair detaylar için Kadıköy Belediyesi Kentsel Tasarım Departmanı ile; Semtteki dönüşümün önemli bir evresini oluşturan Don Kişot Sosyal Merkezi'nde sürecin başından beri bulunan aktivistleriyle; semtte ağırlıklı olarak varlığını hissettiren yaratıcı endüstri çalışanı atölye sahipleriyle ve sanatçılarla; semtteki ekonomik değişimleri konut bazında anlayabilmek için emlakçılarla; semtteki yeni tür ticari faaliyetleri başlatan ve devam ettiren işletmecilerle; ticari faaliyetlerin öncesi ve sonrasına dair bir kıyas yapabilmek için, semtin yerli esnafıyla; semtin eski yerleşikleriyle ve semtin yeni sakinleriyle görüşüm. Veri toplama dönemi, İstanbul'da üstüste gerçekleşen iki yerel seçimin öncesine rastladı. Bu nedenle semtin hem eski hem de yeni muhtarıyla görüşme şansı yakaladım. Görüşmecilerin neredeyse tamamına yakını, aynı zamanda semtte yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, görüşme için seçilmesine neden olan rollerinin haricinde, bu grup aynı zamanda semtin eski ve yeni sakinlerini de oluşturmaktadır.

ÇEKÜL ve Kadıköy Belediyesi ortaklığında gerçekleşen Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'nin önemli çıktılarında olan, yerel yönetim-sivil toplum ve özel sektör birleşiminden doğan Tasarım Atölyesi Kadıköy ile de görüşmek istedim; ancak görüşme talebime olumlu/olumsuz bir yanıt gelmediği için görşemedim.

Görüşmecilere sorulan sorular, görüşmecinin rolüne ve görüşmenin seyrine göre farklılık gösterdi. Araştırmama başlarken bir süredir semtte yaşayarak edindiğim gözlemler üzerine kurduğum yarı yapılandırılmış sorular, görüşmecilerin aktarımları ve görüşmelerin seyrine göre zamanla derinleşmiştir. Yarı yapılandırılmış sorular, semt deneyimine yönelik aktarımların çeşitlenmesine ve araştırmacı olarak benim mekana dair kavrayışımın derinleşmesine yardımcı oldu. Sorular, semtin eski ve yeni yerleşiklerinin mekan deneyiminden yola çıkarak, Yeldeğirmeni'ndeki toplumsal yapıyı ve bu yapıdaki değişiklikleri, sosyal ilişkileri, ekonomik değişimleri, semtteki değişimlere neden olan dönüm noktalarını anlamaya yöneliktir. Görüşmecinin dönüşüm sürecindeki rolüne göre, semtte ikamet etmesi veya ticari faaliyet göstermesine göre sorular da farklılık gösterdi. Araştırma kapsamında toplam 29 kişiyle görüşüm. 8 kişi semtin eski sakinidir, 4 kişi burada bir süre yaşadıkdan sonra taşınmıştır, 3'ü burada bir süre vakit geçirmiştir, 3 kişi işi nedeniyle semttedir, görüşmecilerden 2'si ise

Yeldeğirmeni Yenileme Projesi nedeniyle semtle ilişki kurmuş profesyonellerdir 9'u ise hala Yeldeğirmeni'nde yaşamakta olan yeni sakinleridir.

Görüşme sırasında ses kaydı alınmasına rıza gösteren her görüşmecinin aktarımlarını kaydettim. Ses kaydı alınmasını istemeyen görüşmecilerin aktarımlarını ise görüşme sırasında not aldım. Araştırmada yer verilen görüşmecilerin gerçek isimleri kullanılmamıştır, onun yerine her bir görüşmeci takma bir isimle belirtilmiştir. Ses kaydı alınan görüşmecilerin aktarımları tek tek deşifre ederek ve bu aktarımları bireysel olarak inceledim. Görüşmecilerin aktarımlarını birbirleri ile karşılaştırılarak, ortaklaşan temaları belirledim. Gazete ve web sitesi içerikleri gibi ikincil veriler, görüşmecilerden elde edilen bulgularla karşılaştırarak bütüncül bir analiz olanağı yakaladım. Elde edilen bulguları, soylulaştırma kuramları ve kültürel teoriler yardımıyla analiz ettim.

1.3 Teorik Çerçeve

Bu bölümde, geniş bir literatüre sahip olan soylulaştırma çalışmalarındaki farklı yaklaşımlar incelenerek, araştırmamda ve analizinde yardımcı olacak soylulaştırma yaklaşımları yer alır. Soylulaştırma (*gentrification*) kavramı ilk olarak İngiliz Sosyolog Ruth Glass tarafından 60'lı yıllarda ortaya atılmıştır. İlk kez ortaya atılışından bugüne dek kavram, farklı disiplinlerin kente yönelik çalışmalarının kesişim kümesinde yer almaktadır. Chris Hammnet (1991), ortaya çıktığı andan itibaren birçok farklı disiplinin merceğine takılan bu kavrama olan ilgiyi beş nedene bağlar. Birincisi soylulaştırma, coğrafyacılardan ve sosyologların araştırma yapabilecekleri ilgi çekici bir kentsel fenomendir. İkincisi, şehirlerin büyüme ve gelişmelerine yönelik geleneksel teorilere meydan okur. Üçüncüsü, yerinden edilme gibi sonuçları nedeniyle soylulaştırma politik bir konudur. Dördüncüsü soylulaştırma, günümüz büyükşehirlerinin yeniden yapılandırılmasında bir öncüdür. Beşincisi, soylulaştırma kent coğrafyasında teorik ve ideolojik tartışma alanlarında kilit bir kavramdır (Smith, 1996, Lees, Slater & Wyly 2008).

Lees, Slater ve Wyly, Hammnet'in sıralamasına, kendi eklemelerini yaparak, soylulaştırma olgusunun hala canlı olmasının nedenleri arasına; soylulaştırmanın, neoliberal kentleşmenin bir yüzü olmasını, küreselleşme süreçleriyle iç içe geçmiş olduğunu ve sadece birinci dünya metropollerleriyle sınırlı kalmadığını eklerler (2008).

Alanın hala canlı ve ilgi çekici olmasının nedenlerine yönelik bu açıklamalar, aynı zamanda kavramın ve kavrama ilişkin kuramların, farklı disiplinlerin kent düzleminde konu edindiği soruların yanıtları için bir anahtar görevi gördüğünü de göstermektedir. Dolayısıyla soylulaştırma teorileri, kenti konu edinen geniş bir alanda kullanılabilir. Glass'ın tanımladığı haliyle soylulaştırma kavramı, “eski konut stokunun rehabilite edilmesi, kiracılıktan mülk sahibi olmaya geçiş, mülk fiyatlarının artışı ve mevcut işçi sınıfın, yeni gelen orta sınıflar tarafından yerinden edilmesini içeren karmaşık bir kentsel süreci açıklar” (Lees, Slater & Wyly, 2008).

Neil Smith, ortaya atılışından itibaren bir çok kuramcı tarafından farklı şekilde ele alınan kavramın dönüşümü 1970'lerden itibaren yaşanan ekonomik ve siyasi değişikliklere bağlar. Neil Smith'e göre, soylulaştırma gelişmiş kapitalist dünya şehirlerinin merkezinde yaygın bir olgudur. Smith, soylulaştırmanın 60'lı yıllardan bu yana sıklıkla yaşanan bir deneyim olmanın haricinde kentsel ve küresel sürece sistematik olarak entegre edilen bir olgu olduğunu ve bu yönüyle erken dönem rehabilitasyon deneyiminden ayrıldığını ifade eder (Smith, 1996). Hizmet sektörünün oransal olarak yükselişi ve üretim sektörünün düşüşü kentleri kaçınılmaz olarak coğrafi bir yeniden yapılandırılmaya götürürken, siyasi olarak değişen kentlerin kendini küresel pazarda rekabet içinde bulduğunu ifade eden Smith, soylulaştırmanın bu kentlerin alamet-i farikası haline geldiğini belirtir (Smith, 1996).

Kavram, uzun bir süre iki kategorisel sınıflandırma çerçevesinde ele alınmıştır; üretim/arz odaklı yaklaşımlar ve tüketim/talep odaklı yaklaşımlar. Üretim/arz temelli yaklaşımlar, ekonomik ve politik koşulların soylulaştırmayı mümkün kıldığını savunur, şehrin merkezindeki yatırımın elden çıkması ve yeniden yatırım yapılması döngüsünü içerir. Tüketim/talep odaklı yaklaşımlar ise tüketici talepleri ve tercihleri olmaksızın pazarın var olamayacağını söyler (Brown-Saracino, 2010: 63).

Kavramı ekonomik olarak ele alan, üretim/arz temelli yaklaşımla ele alan Neil Smith'e göre soylulaştırma “kentsel yeniden yapılandırılmanın sosyal, mekansal, ekonomik ve politik dönüşümle iç içe geçmiş bir parçasıdır” (Smith, 1987: 464). Smith, banliyöleşme ve rant farkının ortaya çıkışını kentsel yeniden yapılandırmanın şekillenmesinden sorumlu bir süreç olarak tanımlar (Smith, 1979). Smith'in 1979'da ortaya attığı rant farkı teorisi (*rent gap theory*) “potansiyel kira düzeyi ile, mevcut kullanımdaki gerçek

kira değeri arasındaki eşitsizliktir” (Smith, 1979: 545) ve süreci ekonomik olarak açıklar. Renovasyon sonrası mülkün değeri, mevcut değer üzerindeyse soylulaşma kaçınılmaz olur (Lees, Slater & Wyly, 2008). Smith’in eşitsiz gelişim (*uneven development*) tezine göre geçmişte gelişmiş olan bölge zamanla yatırımın uzağına düşerek az gelişmiş olarak kalır ve bu nedenle sermaye makas değiştirerek yeniden geliştirilmesi için az gelişmiş bölgeye tekrar yatırılır (Smith, 1982). Eşitsiz gelişim tezi şehrin çevresindeki yerleşim alanlarıyla şehrin içindeki yerleşim alanlarını sistematik bir bütünün parçası olarak alır (Ley, 1987). Yeni yapıların artmasıyla banliyölerdeki arsa fiyatları yükselişe geçince, kent içi arsa fiyatlarında görece bir düşüş yaşanır. Kent içi bina stokunun bakım ve onarımına gitgide daha düşük sermaye miktarları ayrılır. Merkezdeki sermayenin değer kaybı, az gelişmiş kentsel mekanın değerlendirilmesi için fırsat yaratır (Smith, 1979). Smith’e göre, soylulaştırmaya elverişli durumların oluşturulmasında yatırımın azalmasının rolü göz önünde bulundurulduğunda, üretim temelli açıklamalar daha fazla ivme elde eder (Smith, 1996: 38-39).

Smith’in öncülüğünü yaptığı üretim taraflı açıklamaların karşısında ise tüketim taraflı açıklamalar yer almaktadır. Tüketim temelli yaklaşımlar, arsa ve konut piyasalarında tüketiciyi belirleyici unsur olarak öngörür ve kentteki değişimleri tüketim tercihlerindeki değişikliklerle ilişkilendirir (Smith, 2015: 15). David Ley, üretimdeki iş gücü oranındaki düşüş ve buna paralel olarak hizmet sektöründeki artışla birlikte geleneksel erkek işçi sınıfında azalma ve kadın istihdamında yaşanan artışla birlikte yeni bir orta sınıfın meydana geldiğini belirtir. David Ley’in yeni kültürel sınıf (*cultural new class*) adını verdiği bu sınıf, yalnızca ekonomik anlamda gelmeyen bir şekilde yaşam kalitesini artırma arayışındaki bir grubu ifade etmektedir (Ley, 1996, akt. Lees, Slater & Wyly, 2008: 92). Ley’in yeni orta sınıfı sanat, uygulamalı sanatlar, medya, eğitim sektörü, sosyal hizmet, kamu ve kar amacı gütmeyen sektörlerden oluşan belirli bir alt grubu ifade eder (Uzun, 2001). Bu sınıfın geliştirdiği politik ve kültürel duyarlılıklar soylulaştırmayı başlatır ve bu sınıfın üyeleri çeşitlilik, tarih duygusu, kentsel peyzaja ilişkin olanaklar gibi belirli mekansal nikteliklerin arayışı ile yer değiştirirler (Ley, 1986, 1996, akt. Brown-Saracino, 2010). Soylulaştırma tartışmalarındaki üretim ve tüketim odaklı yaklaşımlar arasındaki bölünme başlarda katı ve sabitken, ayrımın gittikçe bulanıklaşarak bir çok teorisyen soylulaştırmada üretim ve tüketim faktörlerinin birlikte rol oynadığı görüşünde buluşurlar (Brown-Saracino, 2010).

Sharon Zukin, soylulaştırma olgusunu kültür ve sermaye odaklı yaklaşımla ele alarak, soylulaştırmanın şekillenmesinde ekonomik ve kültürel süreçlerle sosyal politikaların rolünü ana hatlarıyla inceler. Zukin, çalışmalarında kültür nosyonunun son yıllarda kent politikalarındaki belirleyiciliğine işaret ederek, sermayeyi çekmek için kültürün kullanımına dikkat çeker. Kentsel politik ekonomide kültür nosyonunun sembolik önemi, kültürel kurumların şehrin repütasyonunu güçlendirirken şehrin rekabetçi pozisyonunu diğer şehirlere kıyasla güçlendirmesi gibi kültürün kentin politik ekonomisine ilişkin fonksiyonlarını gösteren çalışmalar yapmıştır (Zukin, 1982, 1995, 2010). Zukin'in öne sürdüğü üretimin sanatsal modu (artistic mode of production) kavramı "bir sosyal kontrol aracıdır, işsizliği absorbe eden bir mekanizmadır, tarihi koruma ile birlikte endüstriyelden post-endüstriyel topluma geçişi hafifleten ideolojik bir hikaye" olarak tanımlanır (Zukin, 1995: 280). Bu kavram Zukin'in soylulaştırma tanımının merkezinde yer alan kavramlardan biridir ve kültür endüstrilerinin büyük ölçekli yatırımcı tarafından istikrarsız yatırım atmosferinde sermayeyi çekmek için bir araç olarak kullanılması ifade eder (Zukin, 1982, akt. Lees, Slater & Wyly, 2008). Zukin, kültürü, şehirleri kontrol etmede güçlü bir araç olarak tanımlar; imge ve belleğin kaynağı olarak, kültür belirli bir mekana kimin ait olduğunu sembolize ettiğini öne sürer ve şehirlerin sermaye ve kimlik üretim sistemleriyle iç içe geçtiğini söyler (Zukin, 1995). Kenti, diğer kentlere istinaden rekabetçi pozisyonunu güçlendirmesi bakımından kültür, kentsel politikaların en belirgin parçalarından biridir (Zukin, 1995).

Zukin'in bir diğer önemli tezi özgünlük (*authenticity*) kavramı üzerinden şekillenir. Zukin, kimliklerin stabil olmadığı, insanların doğuştan gelen karakterleri yerine performanslarıyla değerlendirildikleri bir zamanda özgünlük talebinin sık rastlanır bir hale geldiğini söyler. Özgünlüğün bir kişiyi, ürünü veya grubu rakiplerinden ayırdığını, bir moral üstünlük halesi ve kendi yararına kullanılabilir bir stratejik avantaj sunduğunu ifade eder (Zukin, 2010). Zukin'e göre bir grubun özgünlük olmasına gerek yoktur ve onun avantajlarını kontrol etmek için özgünlük sahiplenmesi yeterlidir. Zukin argümanını, eğer özgünlüğün şizoid bir karakteri varsa, özgünlüğün aynı zamanda kültürel referanslarla kasti olarak oluşturulabileceği savı üzerine kurar (Zukin, 2010). Özgünlüğün kurgusal niteliğinin 'gerçek' olmadığını, ancak şehri tahayyül edişimizdeki etkisinin ve aynı zamanda yaşamayı ve alışveriş yapmayı sevdiğimiz, soylulaştırılmış mekanlardaki etkisinin gerçek olduğunu söyler (Zukin, 2010). Emlak değerlerinin

yükselmesini ve yeni lüks büyümeyi örtük olarak destekleyen özgünlük yalnızca yeni yerleşikler tarafından değil, yeni sakinlerinin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan yeni perakende girişimcileri tarafından da üretilir (Zukin, 2010: 18-19). Zukin'e göre girişimci yenilikleri, yaratıcılığı teşvik etmek ve rekabet gücünü artırabilmek için şehirler, kamusal sanat enstalasyonlarını, modern sanat müzelerini ve festivallerini vazgeçilmez bir araç olarak kullanırlar ve kültürel stratejiler özgünlüğü yeniden icat etmeyi amaçlamaktadır. Özgünlüğün yeniden icadı, kökenlerin estetik görünüşü ve yeni başlangıçların sosyal görünüşünü birbirine bağlayacak bir imaj yaratmakla başlamaktadır (Zukin, 2010: 234).

Jager, soylulaştırma sürecini toplumsal sınıflarla derinden ilişkili olmasına rağmen sürecin sınıfsal boyutunun iktisadi, toplumsal ve siyasal açılardan yeterince irdelenmediği görüşündedir. Jager'e göre yapılı çevre, toplumsal ilişkilerin ifadesi olarak sınıfın oluşumu ve tanımlanması süreçlerinin merkezinde bulunur. Soylulaştırılmanın anlaşılması için genel sınıf farkı ve onun yapılı çevredeki sembolizmi evrensel bir öneme sahiptir (Jager, 2015). Melbourne'deki Viktorya Dönemine özgü teras evlerinin mutenalaştırılmasına yönelik yaptığı çalışmadan yola çıkarak Jager, kentsel korumanın toplumsal farklılıkların, toplumsal ayırt edici özelliklere dönüştürüldüğü bir mekanizma olduğunu söyler ve Veblen'in gösterişçi tüketim kavramının, kentsel koruma mücadelesini yönetmedeki toplumsal benlik davasına işaret ettiğini belirtir (Jager, 2015: 112-113). Jager, Veblen'in aylak sınıfı için çalışması ve efendilerinin duruşunu göstermesi beklenen hizmetlerinin gördüğü işlevi, konuta atfeder. Buna göre konut, sosyal statüyü, anlamı ve prestiji sunar, bir sosyal statü sembolü olarak sınıfın oluşumuna aracılık eder ve soylulaştırma Veblenci aylak sınıfa paralel bir sınıf taktiğini olumlar (Jager, 2015). Yeni orta sınıfın belirsizliği ve uzlaşması, estetik zevklerinde kendisini gösterir (Jager, 2015). Jager'in orta sınıfı baskın sınıflara karşı kendilerini korumak için kesin bir bağımsızlığı ve özerkliği korurken, diğer yandan daha alçak sınıfla arasına sınır koyan bir topluluktur ve Jager'e göre bu gerilim soylulaştırmanın mimarisinde kendisini gösterir (Jager, 2015: 114). Veblenci aylak sınıfın kendini emekçi sınıflardan farklılaştırması ve ayırmasına paralel bir tezahürdür. Mimari yenileme ve dekorasyonu ile çöküntü bir alanı devralan yeni orta sınıf, gelecekteki varlıklarına geçmişten hisse alır (Jager, 2015: 115). Mazi, aynı

zamanda meşruluk arayan bir sosyal başarı, bir veraset, bir 'asalet' onayıdır (Baudrillard, 1981, akt. Jager, 2015: 115).

Robert A. Beauregard'a göre soylulaştırma ele alınırken, soylulaştırıcıların potansiyelini tespit etmek, soylulaştırmaya yönelik konut oluşumunu, ekonomik ve siyasi yönden korunmasız bireylerin ve ailelerin bu konutlara önceden nasıl yerleşikleri açıklanmalıdır. Soylulaştırma sürecinin incelenmesi için bu parçaların yerine konması ve incelenmesi gerekir (Beauregard, 2015: 64). Beauregard'a göre yöneticilerden ve profesyonellerden oluşan sınıfın kenti neden soylulaştırdığını anlamak için, onların yeniden üretim ve tüketim faaliyetlerine bakılmalıdır. Kentli profesyonel-yönetici grubun tüketim tarzı, ürünleri insanlara teşhir etme amaçlı edinilmiş bir gösterişçi tüketim tarzıdır (Beauregard, 2015: 67). Tüketimin, kamuya açık alanlarda gerçekleşmesi artıkça, evde yemek yemenin yerini restoranlar, evde eğlencenin yerini sinemalar kulüpleri almıştır. Bu tüketim alışkanlıkları kentteki diğer orta sınıflarla benzemesine rağmen mutenalaştırmada önemli fark, soylulaştırıcı yönetici-profesyonel grubun biyolojik üreme kararındadır (Beauregard, 2015: 67). Evlenmek veya çocuk sahibi olmak gibi sorumluluklardan uzak olmak gösterişçi tüketici davranışların sergilenmesini kolaylaştırır. Beauregard'a göre "bu bireyler tüketim unsurlarına yakın yerlere taşındıkça ve girişimciler bu emek kolunun gösterişçi ve büyük tüketicilerden oluştuğunu tespit ettiğinde kümelenme ortaya çıkar" (Beauregard, 2015: 68).

Potansiyel soylulaştırıcıların oluşturduğu bölgeler, benzer yaşam seviyesindekiler için arzu oluşturdukça, konut ve restoranlar, barlar gibi tüketime yönelik tesislere olan talep artar (Beauregard, 2015). Potansiyel soylulaştırıcıların kısıtlı sermayesi, lokasyona yönelik özel talepleri, tüketim alışkanlıkları ve konutu hem bir yatırım ögesi olarak görmek hem de yansıtmak istedikleri zenginliğin ve zevkin bir ifadesi olarak ele almaları nedeniyle, benzer kolaylıkları sunan, ıslah ve dekore edilme potansiyeli olan, mimari açıdan ilgi çekici konut stoğu bulunan ve konutun nispeten daha ucuz olduğu ama yükselme potansiyelinin olduğu kent içi yerler ararlar (Beauregard, 2015: 71).

Beauregard'a göre soylulaştırmanın ortaya çıkması için mahallenin bozulmuş olması tek başına yeterli değildir. Konut alanında "önceki sakinlerinin kolayca yerinden edilebilecek veya yeri değiştirebilecek; yani karşı çıkmayacak veya karşı çıkmayı istemeyecek kişiler olması" da soylulaştırılacak konutun oluşumunda önemli bir husustur.

BÖLÜM 2

İSTANBUL'DA SOYLULAŞTIRMA OLGUSU

2.1 İstanbul'da Soylulaştırma

Bu bölüm, İstanbul'da soylulaştırmanın yaşandığı bölgelere bir bakış sunma amacı taşır. Bölüm, soylulaştırma olgusunun İstanbul'da ortaya çıkışına ve tarihsel olarak seyrine bakarken, bu örneklerin Yeldeğirmeni örneği ile kesişen ve ayrılan noktalarını belirlemeyi ve sunmayı amaçlar.

İstanbul'da soylulaştırma incelemeleri süreci üç dalga olarak ele alınmaktadır. 70'li yılların sonlarından itibaren kendini göstermeye başlayan soylulaştırma, ilk olarak 80'lerin başında Boğaz'da, Kuzguncuk, Ortaköy, Arnavutköy gibi semtlerde görüldü. 90'lı yıllarda Beyoğlu'nda, Cihangir, Asmalımescit ve Galata soylulaştırma etkisi altına giren semtler oldu. 2000'li yıllarda ise bu olgu Haliç'te Fener ve Balat semtlerinde karşımıza çıktı (İslam, 2006). Bu sınıflandırma içerisine dahil edilmese de, soylulaştırma deneyimiyle karşı karşıya gelen, söz edilmesi gereken iki önemli bölge daha vardır: Sulukule ve Tarlabası.

Aşağıda daha detaylı olarak incelenen olan semtlerin, Yeldeğirmeni semti ile gösterdiği en önemli ortak özelliklerin başında bölgelerin İstanbul'un etnik azınlıklarına ev sahipliği yapan, özgün mimariye sahip tarihi bölgeler oluşudur. Bu bölgelerde soylulaştırma, konut stoğunun yenilenmesi yoluyla kendini gösterirken, Yeldeğirmeni semtinde böylesi bir konut yenilenmesi yaşanmamaktadır.

2.2 Birinci Soylulaştırma Dalgası

İstanbul'da soylulaştırmanın ilk dalgası, kendini 1980'lerde şehrin Boğaz kıyılarındaki Kuzguncuk, Arnavutköy ve Ortaköy'de gösterdi. 80'lerde bu semtlerdeki konut rehabilitasyonu yoluyla yaşanan soylulaştırmanın seyri "Ortaköy Meydanı'nın ilçe belediyesi tarafından yeniden düzenlenmesinin ardından Ortaköy için 90'lı yıllarda

farklı bir hal aldı” (İslam, 2006). Ortaköy Meydanı’na belediye tarafından yapılan müdahale sonucu semtin eğlence ağırlıklı dönüşümü sonrası bölgenin soylulaştırıcıları Ortaköy’ü terk etti (İslam, 2006). Çağlar Keyder, Arnavutköy’ün soylulaştırma sürecini 1980’den sonra çıkarılan yasa gereğince Boğaz havzasının tamamı tarihsel sit alanı olarak tanımlanmasından itibaren ele alır. Keyder’in aktarımıyla; “bu yasaya göre evlerin yıkımının ardından, yerine dikilecek beton ve tuğla konutların üzerine eski cephenin çivilenmesi gerekmekteydi. Zamanla görüldü ki, bu yaklaşım yoksul ailelere ait yapıların üst sınıflarca ele geçirilmesinin reçetesi haline geldi” (Keyder, 2000: 216).

Keyder, Arnavutköy’deki soylulaştırma sürecine katılım gösteren topluluğu “kendilerini eski orta sınıflardan ayıracak bir simgesel sermaye stoğu yaratmak isteyen meslek sahibi yeni orta sınıflar” olarak tanımlıyor (Keyder, 2000: 216). Keyder’in tanımıyla bu orta sınıfın arayışı, standart konut ortamları ve orta sınıf semtler yerine, esnafla ahbablık edilebilen bir mahallenin nostaljik atmosferini yaşamaya dayanmaktaydı.

Kuzguncuk’ta yaşanan süreç ise Mimar Cengiz Bektaş’ın bireysel olarak eski bir evi satın alıp yenilemesiyle başlamıştır. Bektaş’ı takip eden arkadaşlarının da semte gelişile Kuzguncuk mimarlar, sanatçılar ve yazarlar tarafından tercih edilmeye başlanmıştır (Uzun, 2006). Konut rehabilitasyonu, Kuzguncuk ve Arnavutköy’de 90’lı yıllar boyunca devam etti (İslam, 2006).

2.3 İkinci Soylulaştırma Dalgası

İstanbul’da görülen ikinci soylulaştırma dalgası Beyoğlu bölgesinde yaşanmıştır. Galata, Asmalımescit ve Cihangir semtlerinin yaşadığı dönüşüm, bu dalga içerisinde incelenmektedir. Tarihi ve mimari dokusu bakımından ilk dalga soylulaşan semtlerle ortaklaşan Beyoğlu bölgesinde, soylulaştırma sürecinin sonradan yaşanması, bölgedeki kültürel üretimin 80’li yıllar boyunca kesintiye uğramasıyla açıklanmaktadır (İslam, 2006). 90’lı yıllarda İstiklal Caddesi’nin yayalaştırılmasının ardından bölgedeki canlanma sonucu soylulaştırma yeni bir atılım kazandı ve her mahallede farklı şekilde ilerledi (İslam, 2006). İslam, Asmalımescit’in konutsal ve ticari soylulaşmasının birlikte yaşanmasını, mahallenin İstiklal Caddesi’ne yakınlığı ile açıklar., Galata ve Cihangir bölgesinde ise konutsal soylulaştırmanın daha yaygın olduğunu belirtir (İslam, 2006).

Cihangir'in yaşadığı süreç kapsamı bakımından Beyoğlu'ndaki diğer semtlerin dönüşümünden ayrılmaktadır. 90'larda sanatçılar, akademisyenler, yazarlar arasında popüler olmaya başlayan semtte renovasyon aktiviteleri çoğunlukla bireysel olarak gerçekleşti, yenileme aktiviteleri 1995 yılında organize hale gelerek Cihangir Güzelleştirme Derneği kuruldu ve dernek semtin rehabilitasyonu, yeniden yapılandırılması ve illegal inşaat faaliyetlerinin durdurulması için çalıştı (Uzun, 2001: 108). Yazarlar, mimarlar, sanatçılar, akademisyenler ve diğer kentli profesyoneller tarafından oluşturulan birinci grubun yanı sıra semti tercih eden diğer grup buradaki evleri düşük fiyatlarla alıp, yenileyerek satan veya kiralayan yatırımcılardır. Yatırımcılar, bölgenin fiyatlarını artırmakta ve alanın özgün niteliğinin kaybolmasına yol açtılar (Uzun, 2006: 40).

2.4 Üçüncü Soylulaştırma Dalgası

1990'lı yılların sonuna değin şehrin en yoksul bölgelerinden biri olan Fener ve Balat mahallelerini kapsayan "Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi" kararı, 1996'da düzenlenen Habitat II toplantısının ardından alındı (Ergün, 2004). Avrupa Komisyonu, UNESCO ve Fatih Belediyesi iş birliği ile hayata geçirilen yedi milyon Euro fona sahip projede, seçili 200 konutun yenilenmesi öngörüldü. Proje uzun bir süre ihale aşamasında kalarak uygulamaya geçmemiştir; buna rağmen projenin kamuoyunda duyulmasıyla birlikte 90'lı yılların sonu ve 2000'lerin başında bölgenin emlak piyasasında bir hareketlilik başlamıştır (Erkan ve Altıntaş, 2018). 2004 – 2008 döneminde yılında tekrar başlayan Fener Balat Rehabilitasyon Projesi kapsamında emlak spekülasyonunu önlemek amacıyla 1997'den sonra el değiştiren binalar projeye dahil edilmemiş, ev sahiplerine 5 yıl boyunca evlerini satmama, restorasyon sırasında kiracı varsa sonrasında da aynı kiracıya öncelik tanıma gibi anlaşma koşulları uygulanmıştır (Akın, 2016, akt. Erkan & Altıntaş, 2018). İslam, bu önlemlerin seçili yerlerde yer değiştirme gerçekleşmesini belirli bir süre erteleyebilse de, programa dahil edilmeyen yüzlerce bina hakkında bir şey söylemediğini ifade eder (İslam, 2006: 57).

2.5 Sulukule Örneği

Tarihte romanların ilk yerleşik hayata geçtikleri bölge olmasıyla bilinen Sulukule, 2005 tarihinde “Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Alanı” olarak kabul edilmiştir. Fatih Belediyesi tarafından, projenin uygulama kararına gerekçe bölgenin giderek kentten ayrışan bir çöküntü alanı olması gösterilmiş, uygulanmasına karar verilen proje yoluyla bölgenin kente tekrar entegre edilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir (Kayalar, 2009: 71). Proje, mevcut binaların yıkılmasını ve TOKİ tarafından yeni binaların yapılmasını içermektedir. Projenin öngörülerinde turizmi teşvik etmek, kültürel dinamikleri canlandırmak ve mahallenin durgun ekonomisini canlandırmak amacıyla modern altyapıya sahip ‘Osmanlı tarzı konutlar’, yeni dükkanlar, kültür merkezi, okul ve otel yapımı bulunmaktaydı (Uysal, 2012). Süreç içerisinde semtte dayanışma toplulukları oluştu. Alternatif yaklaşımları araştırmak ve sorunlara çözüm bulmak üzere akademisyenler, aktivistler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan Sulukule Platformu 2006’da yapılanmıştır, sonrasında da bölge sakinlerinin hayatına devam edebilmesi ve evlerin bakımına maddi destek sağlanması için Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği kurulmuştur (Kayalar, 2009). Sulukule’de ise projenin açıklanmasından önce semtte ikamet ettiğini kanıtlayan tüm sakinler Taşoluk ve Kayabaşı toplu konut alanından alma hakkına sahiplerdi (İslam ve Sakızoğlu, 2015: 254-255). Konut edinme hakkı tanınan Sulukuleli kiracılar, Taşoluk’ta aidatları ödeyemeyince Sulukuleye yakın yerlerde kiracı olmuştur. Tapu sahipleri büyük oranda haklarını üçüncü şahıslara satmıştır, tapu sahibi olmayan ve kiracı olduklarını kanıtlayamayanlar ise sokakta kalmıştır (Akgüneş, 2009, akt. Kayalar, 2009).

2.6 Tarlabası Örneği

Beyoğlu’na çok yakın bir lokasyonda bulunan, tarihi binaların yoğun olduğu ve hem ekonomik, hem sosyal açıdan kırılğan, dezavantajlı bir gruba ev sahipliği yapan Tarlabası için 2005’te yenileme kararı alındı. Kamulaştırılması için 2006 yılında kabine onayı alındı ve 2007’de projenin tasarımı ve uygulanmasına yönelik ihale yapıldı (İslam ve Sakızoğlu, 2015). Beyoğlu Belediyesi tarafından projenin amacı çöküşün durdurulması, bölgenin daha güvenli, sağlıklı, yaşanabilir ve kentle bütünleşmiş bir alan

haline getirilmesi, Tarlabası'nda yeni bir yaşam merkezi oluşturmak olarak belirtilir (İlyasoğlu, 2016).

Sulukule örneğine benzer şekilde Tarlabası'ndaki mülk sahiplerine de projenin parçası olmak, yeni yapılacak donatıları almak için belirli şartları yerine getirmek veya mülkün değeri veya şehrin başka bir yerinde mülkün değeri eş değerde mülk karşılığında, haklarını devretmek gibi seçenekler sunuldu (İslam ve Sakızloğlu, 2015). Proje kapsamında yapılan düzenlemeler de, mülk sahiplerinin binalarını kendi imkanlarıyla yenileyerek alanda kalmasının önünü kesmekteydi (Hayal, 2013). Kiracılar için TOKİ konutları yer gösterilmiş, mülk sahipleriyle uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır, uzlaşılabilmesi durumunda yasaya göre mülk kamulaştırılacaktır (Hayal, 2013).

Tarlabası projesi uygulama aşamasının ortasında yine açılan davalar sonucunda mevcut yasalara ve yönetmeliklere uygunsuz olarak yürütüldüğü gerekçesiyle durdurulmuş (Oktem Unsal, 2015, akt. Kuyucu, 2018).

BÖLÜM 3

AÇIK HAVA SERGİ ALANI OLARAK YELDEĞİRMENİ

Bu bölümde 2010-2013 yılları arasında Yeldeğirmeni semtinde, Kadıköy Belediyesi ve Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), iş birliğinde hayata geçirilen Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'ni ve projenin semtin soylulaştırılmasındaki başlatıcı rolünü inceleyeceğim. İstanbul, yerel yönetimlerin başlatıcı aktörlüğünde büyük çaplı mekansal projelerin hayata geçmesine yabancı bir şehir değildir. Ancak yerel yönetim Yeldeğirmeni'nde, geçmişteki örneklerden farklı olarak konut stoğunda yenileme yoluna gitmeksizin, uyguladığı kültürel stratejilerle semtin sosyal ve mekansal dönüşümünün başlatıcısı pozisyonundadır. Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'nin kültürel stratejisi semti potansiyel soylulaştırıcılarına hazırlamada önemli bir rol oynar. Projenin kamusal sanat uygulamalarından Mural İstanbul Festivali ve kültürel kurum olarak semte kazandırılan Yeldeğirmeni Sanat Merkezi, semtin kimliğini ve mekan duygusunu oluşturmada belirgin bir öneme sahiptir. Aynı zamanda bu uygulamalar, semtin kendisini kültürle iç içe bir mekan olarak temsil etmesine yol açar. Mural İstanbul Festivali, seyirlik niteliği ile, semtin bir gösteri alanı haline gelmesinde de öncü bir rol oynar. Bu seyir yalnızca Yeldeğirmeni sokaklarından görünmez, medya yoluyla etkisini genişletir. Festivalin hem ulusal hem uluslararası gördüğü ilgi semtin, kendi sınırlarını aşmasına yardımcı olurken Yeldeğirmeni'nde turistik bir hareketliliği yaratır.

Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'ni detaylı olarak incelemeğe başlamadan önce semtin tarihine kısa bir bakış sunmak isterim. Bu bakış, Yeldeğirmeni semtinin mevcut karakterini anlamada bize yardımcı olurken, projenin uygulanış nedenlerini de içinde barındırır. Bu bölüm içerisinde değinmenin faydalı olduğunu düşündüğüm diğer nokta ise 2010 İstanbul'undaki kentsel yenilenmeye ilişkin iklimdir. İstanbul'un 2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesiyle birlikte kentte esen yenilenme rüzgarı, Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'ni anlayışımızda bir anahtar görevi görmektedir.

3.1 Yeldeğirmeni'nin Tarihine Kısa Bir Bakış

19. yüzyıldan bu yana Rum, Musevi ve Müslüman topluluklara ev sahipliği yapan Yeldeğirmeni aynı zamanda Kadıköy'de apartmanlaşmanın ilk kez görüldüğü bölge olma özelliği taşır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ise Musevi ve Müslüman topluluklar semtte eşit ağırlıktayken, görece olarak az sayıda Rum ve Ermeni nüfusa da ev sahipliği yapıyordu. 1950'lerden bu yana şehir, hızlı kentleşmenin yanı sıra tüketici toplumun yükselişine, orta sınıfın genişlemesi ve kültürel yükselişine, üretim tekniklerinin genişlemesine tanık olurken (Görkürk, Soysal & Türeli, 2010: 9), Yeldeğirmeni de bu değişikliklerden payına düşeni aldı. 1950'lerde başlayan apartmanlaşmayla birlikte 1970'yi yıllara yaklaşırken semt Anadolu'dan, özellikle Bitlis, Giresun ve Bingöl'den iç göç almaya başladı. 80'li yıllardan itibaren ise mahalle çok kültürlü demografisinin geçmişe kıyasla azalması ve apartmanlaşmanın hız kazanması nedeniyle özgün dokusundan kaybetmeye başlayarak suç oranında artışın görüldüğü bir bölgeye dönüştü. Kadıköy'ün oldukça merkezi ve önemli bir lokasyonuna kurulmuş olan semt, uzunca yıllar çeşitliliği ile uyum içerisinde ve kendi içine dönük bir karakterle nitelenmekteydi. Semtte yaklaşık 40 yıldır yaşadığını belirten ve 20 seneye yakındır Karakolhane Caddesi üzerindeki tuhafiyeci dükkanını işleten Hüseyin'in aktardıklarına göre, 80'li yıllarda Yeldeğirmeni politik çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bir bölgeydi² Mahallenin politik geçmişinin yanı sıra, 90'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başında semtin bir yüzünü çevreleyen Ruhtım Caddesi üzerinden mahalleye uzanan sokakların ağzında kümelenen bar ve gazinolar semtin suçla birlikte anılmasını kolaylaştırırken, aynı zamanda mahalleyi dışarıya kapatma görevini de üstlerinyordu. 2000'li yıllara gelindiğinde Yeldeğirmeni, Kadıköy'deki merkezi lokasyonu ve kiralarındaki ucuzluk nedeniyle üniversite öğrencilerinin ve sanatçıların ilgi alanına girdi. 2010'a yaklaşırken sadece yerli üniversite öğrencilerinin değil, İstanbul'a gelen Erasmus öğrencilerinin ve henüz sayısı çoğalmamış bir grup sanatçının yaşamak ve çalışmak için tercih ettiği bir semte dönüştü.

3.2. Avrupa Kültür Başkenti İstanbul

Yeldeğirmeni semtinin sosyal ve mekansal dönüşümünün ilk ayağını oluşturan Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'nin başladığı 2010 senesi, İstanbul'un Avrupa Kültür

² 04.04.2019 ve 21.03.2019 Tarihli Görüşmeler

Başkenti seçildiği yıldır. İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti seçilmesinin kente olan etkisini Kuyucu ve Ünsal şöyle özetlemektedir; “Avrupa Kültür Başkenti olarak İstanbul'un seçilmesi iş çevrelerinin ve girişimci politikaların gözünde şehrin acil bir ihtiyaç olarak ‘rekabetçi’ küresel bir şehir olma zorunluluğunu doğurdu ve şehrin içinde bulunduğu büyük deprem tehlikesi, devlet aktörlerince mega projelerin gerekçesi olarak sunuldu” (Kuyucu ve Ünsal, 2010: 52).

Kent, kendini rekabetçi küresel bir şehir olma zorunluluğu içinde bulurken 2010 Avrupa Kültür Başkenti programı “yeni bağlantılar kurmayı ve var olan bağlantıları Avrupa kimliğine doğru güçlendirme arayışındaydı” (Göktürk, Soysal & Türeli, 2010).

Genellikle birbiriyle bağlantısız iki olgu olarak değerlendirilen küresel şehir ve Avrupa entegrasyonunun iç içe geçtiğini belirten Göktürk, Soysal ve Türeli, bu bağlantının İstanbul versiyonun, şehrin kendi kültürel çeşitliliğini kutlarken, yeni kentsel dönüşüm projelerini vurgulayan bir pazarlama stratejisi olarak kendini gösterdiğini, kültürün ise küresel şehir ağının kilit oyuncusu olmayan şehirlerin statüsünü yükseltmek için açıkça kullanıldığını ifade eder (Göktürk, Soysal & Türeli, 2010: 13-14). Şen, Avrupa Kültür Başkenti'ni, kentler arası rekabete dayalı bir yaklaşımla daha fazla turist çekmek üzere kentin her türlü potansiyelini harekete geçiren etkinlikler dizisi olarak tanımlar ve bu etkinliklerin kalıcı olmayan faaliyetler olduğunu belirterek, soylulaştırma ve Avrupa Kültür Başkenti'nin mekansal temsilleri arasında ortaklaşan sanat galerileri, tasarım ve estetik işleri gibi kimi karakteristiklere dikkat çeker (Şen, 2011: 4).

3.3 Yeldeğirmeni Yenileme Projesi

İstanbul, küresel bir şehir olma yolunda ilerlerken, Kadıköy'ün bu küçük semtindeki demografi üniversitelilerin, Erasmus öğrencilerinin, sanatçıların ve ekpatların keşfiyle yavaş yavaş değişmeye başlamış, bu değişimin kira fiyatlarına yansımaları hissedilmeye başlamıştır. Biri Yeldeğirmeni'nde doğmuş olan, bir diğeri de uzun yıllar Yeldeğirmeni'nde çalıştığını söyleyen iki emlakçıyla yaptığım görüşmelerde, görüşmeciler 2010'u, öğrencilerin neden olduğu kira artışlarının başladığı bir dönem olarak aktarmaktadırlar.³ Ağırlıklı olarak genç üniversitelilerin ve sanatçıların tercih

³ 19.03.2019 ve 21.03.2019 Tarihli Görüşmeler

etmeye başladığı Yeldeğirmeni halihazırda Anadolu Yakası'nı Avrupa Yakası'na bağlayan, vapur ve motor iskelelerine; Anadolu Yakası içerisinde görev yapan İETT otobüslerinin ana durağına ve dolmuş, minibüs gibi küçük ölçekli taşıma yapan araçların ana duraklarına yürüme mesafesindeyken 2010'da çeşitli büyük ulaşım projelerinin de ortasında kaldı. Semtin çeperlerinden biri olan Ayrılıkçeşme, o dönemler planlama aşamasında olan ve 2012'de faaliyete geçen Anadolu-ray metto hattı ile 2015 yılında tam kapasite çalışması beklenen Marmara-ray hattının aktarma istasyonu olarak planlanarak, Yeldeğirmeni'ni Anadolu yakasının en önemli transit noktalarından biri olmaya aday hale getirdi (Arısoy, 2014). Bunlara ek olarak, yine İstanbul'un iki yakasını birbirine bağlayan Metrobüs hattının ana duraklarından biri olan Söğütlüçeşme istasyonu da semte yürüme mesafesindedir. Ulaşım projelerinin yanı sıra semtin yanı başında Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi, Haydarpaşa Garı ve Liman Dönüşüm Projesi, Kadıköy Meydan Projesi ve Moda Kıyı Şeridi Yenileme Projesi planlanma aşamasındaydı (Türkmen, 2015: 41).

Tüm bu gelişmeler sadece Yeldeğirmeni'ni değil, tüm Kadıköy'ü etkileyecek büyüklükte projeler olmasına rağmen, neden Yeldeğirmeni yenilenme ihtiyacı içerisinde bir semt olarak ele alındı ve Yeldeğirmeni Yenileme Projesi uygulandı? Bunun yanıtı Neil Smith'in eşitliksiz gelişim (*uneven development*) yaklaşımında ve bu yaklaşımdan türeyen bölgesel tahteravalli (*locational seesaw*) kavramında yatar. Smith'e göre eşitliksiz gelişimle kastedilen genellikle toplumsal gelişmelerin her yerde aynı hızda ve aynı yönde meydana gelmediği gerçeğidir. Smith, eşitliksiz gelişimin kapitalizme özgü ve bu üretim tarzının temel sosyal ilişkilerine yerleşmiş özel bir süreç olduğunu belirtir (Smith, 1982:142). Smith, kapitalizmde gelişmiş ve gelişmemiş bölgeler arasındaki ilişkinin, eşitsiz gelişimin en açık tezahürü olduğunu ifade ederken sadece uluslararası ölçekte değil aynı zamanda bölgesel ve kentsel ölçekte de ortaya çıkacağını söyler, bu bağlamda Smith'e göre soylulaştırma, eşitsiz gelişim sürecinin kentsel ölçekteki öncü yüzünü temsil eder (Smith, 1982: 151). Eşitsiz gelişimin ardında yatan mantığı bölgesel tahteravalli kavramıyla açıklayan Smith'in ifadesiyle;

Bir bölgenin gelişmesi, gelişmenin ilerlemesine yönelik bariyer yaratır ve az gelişmişliğe neden olur. Alanın az gelişmişliği ise, gelişmenin yeni faza geçebilmesine yönelik fırsatlar yaratır. Coğrafi olarak bu, bölgesel tahteravalli olarak adlandırılan olasılıklara, ardışık gelişmelere yol açar. Verili alanın az gelişmişliği ve yeniden gelişimi sermaye olarak bir bölgeden diğerine

sıçrar, geri döner; kendi gelişimine yönelik fırsatları hem yaratır hem yok eder (Smith, 1982: 151).

Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'nin koordinatörlüğünü yürüten ve aynı zamanda projeyi anlatan Yeldeğirmeni Deneyimi: Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım adlı kitabın yazarı Alp Arısoy, projenin gerçekleştiği koşulları açıklarken Yeldeğirmeni etrafında planlanan projelerin hayata geçmesi durumunda semtin kendine özgü karakterinin ciddi bir soylulaştırma tehlikesi ile yüzyüze kalacağını söyler ve mahallenin karşı karşıya kalabileceği problemleri engellemenin yolunun kendine yeten, kendini yenileyen ve kendisine sahip çıkan bir Yeldeğirmeni olduğunu aktar (Arısoy, 2014: 20). Bir mahalleyi, etrafında gelişen değişimlerin getireceği olası kötü sonuçlardan korumak amaçlı bir proje olarak tasarlanmış olmasına rağmen, Neil Smith'in bölgesel tahteravalli kavramsallaştırması, projeyi gelişme-az gelişme-yeniden gelişme ekseninde sermayenin bölgeler arası sıçramasının yansıması olarak da okuma olanağını yaratır.

Yeldeğirmeni'nin yeniden geliştirilmesi için uygulanan stratejiler arasında ağırlıklı olanı, kültürel stratejilerdir. Daha önce de söz ettiğim gibi, konut yenilemesi olmaksızın hayata geçirilen projede, konuta ilişkin yapılan tek müdahale bina cephelerinin sağlıklılaştırma çalışmalarıdır. Mahalleyi ikiye bölen ve semtin ticari anlamda hareketliliğinin mekanı olan Karakolhane Caddesi, bu proje kapsamında düzenlenmiş; cadde üzeri de dahil olmak üzere 39 sokakta bina cepheleri belirli bir estetik bütünlük yakalanması amacıyla yeniden boyayarak iyileştirilmiştir. Konuta ilişkin müdahale bu uygulamalarla sınırlı kalırken, projenin müdahale yaklaşımı 'kamusal mekan yaratmak' ve 'sivil inisiyatifi harekete geçirmek' çerçevesinde şekillenmiştir (Arısoy, 2014: 23). Bu çerçevede planlanan yenilenme süreci, kamusal mekanlar sayesinde şehrin daha çok kullanılması, daha çok kullanılan mekanlara insanların daha çok sahip çıkması, sahip çıkılan mekanın niteliğinin artması, niteliği artan mekanlara daha çok sahip çıkılması ve bu ivmeyle artan bir canlılığın yakalanması olarak özetlenmiştir (Arısoy, 2014: 29).

Kamusal mekanlar yaratmak ve sivil inisiyatifi hareketlendirmenin haricinde, semtte canlandırma koridorları ve kentsel hizmet binaları oluşturmak da amaçlar arasındadır. Canlandırma koridorları, mahallenin yaşam temposuna uygun olarak yavaş ağırlıklı bir akışın, yavaş ama rahat olarak sağlanması... mevcut aksların odaklar ile birbirine bağlanarak sürekli devinimin yaratılması (Arısoy, 2014) amacını taşır. Mahalle arasında kalan atıl alanların temizlenerek, işlevlendirilmesi ve sokak nişleri adında küçük

kamusal alanlar yaratılması, yine mahalle içinde atıl kalmış alanların sanat yoluyla etkileşim alanlarına dönüştürülmesi, 2012’den bu yana düzenlenen Mural İstanbul Festivali ve ortak iç bahçeler oluşturulması, mahalleye ‘bir buluşma alanı’ olarak park kazandırılması, oyun ve spor alanları yaratılması, Karakolhane Caddesi üzerine yapılan heykel bahçesi, kamusal hizmet binası olarak Rasimpaşa Gönüllü Evi, Yeldeğirmeni Sanat Merkezi, Çocuk Etüt Merkezi ve Çocuk Koruyucu Ruh Sağlığı Merkezi, Ahmet Haşim Evi bu proje kapsamında elde edilen kazanımlardır. Somut çıktılarının yanı sıra, sosyal canlanmayı yakalamak amacıyla sokak etkinlikleri düzenlenmesi, paylaşım ekonomisini güçlendirmeye yönelik etkinliklere yer verilmesi ve mahalle belleği arşivi oluşturulması da alt projeler olarak aktarılanlar arasındadır (Arısoy, 2014).

3.4 Yeldeğirmeni Yenileme Projesi’nin Kültürel Stratejileri

Yeldeğirmeni Yenileme Projesi kapsamında hayata geçirilen kültürel projeler arasında en bilinen ve en belirgin olanı Mural İstanbul Festivalidir. Bir görsel sanat pratiği olan mural, grafiti uygulamalarının içinde, daha büyük yüzeyleri kapsayan, uygulanacak alanın sahibinin bilgisi dahilinde olan ve uzun bir sürece yayılan ve genellikle binaların yüzeylerine yapılan çalışmalardır (Toy ve Görgülü, 2018). Bristol, Detroit, Michigan, Taupo, Montreal, Estonia, Ibiza, Kopenhag gibi dünyanın bir çok şehrinde benzer mural festivalleri düzenlenmekte ve festivaller bu sanatı izleyen bir grup tarafından takip edilmektedir. 2012’den bu yana Kadıköy Belediyesi tarafından düzenlenen, yerel ve uluslararası sanatçıların katılım gösterdiği Mural İstanbul Festivali, ulusal ve uluslararası medyada farklı zamanlarda haber olurken, “mahallenin tanınırlığına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır” (Arısoy, 2014: 63). Hem ulusal hem uluslararası medyada kendine yer bulan festival İstanbul’da bir ilk olma özelliği taşır. Yeldeğirmeni’nde başlayan festival, önce mahallenin bitişiğindeki Hasanpaşa mahallesine yayılmıştır. Sonrasında sadece Kadıköy’de değil, Sarıyer Belediyesince Sarıyer’de ve İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından İzmir’de de benzer festivaller düzenlenmiştir. Kamusal sanat, kentleşme stratejilerinde sıklıkla vurgulanan bir olgudur. Sharp, Pollock ve Paddison kamusal sanatı şöyle tarif eder; “hedef kitlesi ile etkileşim halinde olmanın arzusu içinde olup, böylece izleyicisinin kendini tanımlayabileceği bir alan yaratmak, belki toplum bir aynası olmayı ve kamusal alan

kullanımını ve kamusal alanlardaki davranış alışkanlıklarımızın yansımalarını oluşturma isteğidir” (Sharp, Pollock ve Paddison, 2005: 1004).

Kamusal sanatın, geniş kapsamlı fiziksel, çevresel ve ekonomik sorunların çözümüne yönelik katkı sunduğu ileri sürülür. Kamusal sanat, yerel ayırt ediciliğe katkıda bulunur; yatırımcının ve şirketleri etkiler; kültürel turizmde rol oynar; araziye değer katar; istihdam yaratır; açık alanların kullanımını artırır; binalarda aşınma ve yıpranmayı azaltır; vandalizmi azaltır (Hall ve Robertson, 2001). Kültürün kentleşmedeki etkisine ve soylulaştırmaya kültür ve sermaye odaklı yaklaşan Zukin, kültürün kentsel politikaların en belirgin parçalarından biri olduğunu, kentin diğer kentler karşısındaki rekabetçi pozisyonunu güçlendirdiğini söyler ve kültürel sermayenin toplumlar üzerindeki etkisinin yatırım sermayesi kadar gerçek olduğunu ifade eder (Zukin, 1995). Kültür, sermaye ve kimlik üretme sistemleriyle iç içe geçmiştir, bu açıdan yerel yönetimlerin girişimci stratejilerinde önemli bir enstrümandır (Zukin, 1995: 12). Zukin’e göre kültürün aynı zamanda sembolik ekonomi yaratma fonksiyonu vardır. Şehrin görüntüsü ve hissi, kimin ya da neyin görünür olup olmaması gerektiğine dair kararları ve estetik gücün kullanımına dair kararları yansıtır ve bu anlamda, her şehir sembolik ekonomisine sahiptir (Zukin: 1995: 7). Sembolik ekonomi, imge ve ürünün simbiyozudur, global veya ulusal ölçekte ve kapsamda imgelerin satışlarıdır ve şehri temsil etme, şehrin adına konuşma rolüdür (Zukin, 1995: 14). Şehri yeniden temsil etmede tarihi koruma önemlidir, tarihsel anlatı, bugün özgün deneyimler sunma gayreti içindeki şehirlerin özgünlük kaybını da telafi eder (Zukin, 1995, 2010). “Özgünlük, mekan üzerindeki gücünü kültürel formdan alır ve kültürel stratejiler, hipster mahallelerle, etnik turistik bölgelerle ve kültürel mekanlarla özgünlüğü yeniden icat etmeyi amaçlar” (Zukin, 2010: 234).

Yapılan görüşmelerin festivale dair ortak noktası, semt sakinlerinin festivalin bir katılımcısı olmadığı; ancak sokakların duvarlarında büyük resimlerin olmasından hoşnutluk duydukları yönündedir. Semte 2015 yılında Şişli Elmadağ’dan taşınan ressam Özgür’ün, Mural İstanbul Festivali’ne ilişkin görüşleri kısa olmasına rağmen, semtin yeni sakinlerinin festivale ilişkin fikirlerinin bir özeti niteliğinde;

Festivalle ilgili çok fikrim yok ama sanırım basitçe duvarlarda büyük resimler görmekten hoşlandığımı söyleyebilirim.⁴

Festival, yeni sakinlerini hoşnut ederken aynı zamanda semt dışından insanları da mahalleye çeker. Üstelik, yapılan murallar sadece bir süreliğine değil, tüm yıl boyunca kaldığı için, bu ilgi belirli bir döneme değil, bütün bir yıla yayılır. Semte 2013 senesinde Acıbadem'den taşınan, semti arkadaşları aracılığı ile duyan 36 yaşındaki Nihan bir seramik atölyesi sahibi. Geçmişte demir doğramacı olarak kullanılan dükkanı devralarak burayı hem üretim, hem satış, hem de semtteki diğer insanlarla ortaklaşa etkinlikler yapmak için kullanmakta. Yeldeğirmeni'ni 'sıcak bir tatil kasabası' olarak tanımlayan Nihan'a göre festival semtin yerli turist tarafından ilgi görmesine neden oluyor ve dışarı ile bağ kurmasına yardımcı oluyor;

Kadıköy insanına izolasyon sağlıyor. Her şey elinizin altında olduğu için, ne siz dışarı açılırsınız, ne de dışardan gelirler. Ama artık geliyorlar dışardan. Biraz eğlence yeri de oldu bu bölge. Fotoğraf gezilerine burada çok rastlıyoruz. Belediyeye bağlı festivaller oldu, mural gibi. O çok ilgi çekiyor. Büyük çoğunluğu burada zaten (murallardan söz ediyor). Yerli turist geliyor...⁵

Semtte 12 yıldır yaşayan, buraya Moda'daki yüksek kiralar, Yeldeğirmeni'nin mahalle kültürünü ve arkadaş çevresine yakın olma gerekçeleriyle taşındığını belirten muhtar Gül sanat merkezinin semte etkisini şu sözlerle ifade etti;

Geldiğimiz noktada mahalle çok gelişmeye başladı, çok göç aldı, günlük gelip geçen insanların sayısı arttı. Kafelerin artması, Don Kişot Sosyal Merkezi ile birlikte Cihangir'deki üst orta sınıfın tercih ettiği bir yer olması, sanatçıların buraya taşınması çok büyük etkenler. Kadıköy Belediyesi'nin mahalleye sunduğu katkı yadsınmaz, sanat merkezi, tasarım atölyesi, gönüllü evi, bunların hepsi bir cazibe sonuça.⁶

Kadıköy Belediyesi Kentsel Tasarım Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan görevli Anıl, Yeldeğirmeni'nin yenilenme sürecine dair bilgi verirken kamusal sanatın semtteki etkisinden de söz etti. Mural İstanbul Festivali'ne ilişkin yorumu, festivalin semtin yerleşiklerinde yarattığı bölünmeyi de içinde barındırmakta;

...Kamusal sanat çalışmaları oldu, 2012'den beri Mural Festivali yapıyor. Bu oraya ziyaretçi çekiyor. Orada mevcut yaşayan insanlara bir etkisi oluyor. Kimi kötü etkileniyor, kimi iyi etkileniyor. Bunu iyi olarak da değerlendiren bir grup var, kötü olarak da...⁷

Semtin eski sakinleri festivali yeni yerleşiklerden farklı algılama eğilimindedir.

1972'de, iki yaşındayken ailesiyle birlikte Yeldeğirmeni'ne gelen Cengiz, aynı zamanda

⁴ 02.06.2019 Tarihli Görüşme

⁵ 03.04.2019 Tarihli Görüşme

⁶ 26.06.2019 Tarihli Görüşme

⁷ 05.04.2019 Tarihli Görüşme

mahallexe emlakçılık yapmaktadır ve Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'ni bir yenileme olarak görmediğini aktarmıştır, görüşlerinin altında mahallesinin yenilenmesine ilişkin farklı beklentiler yattığı da görölmektedir.

Belediye yenileme başlattı ama biz yenilemeyi hiç görmedik. Sokaklar aynı görüyorsun işte. Birkaç tane resim yapmakla bu işler olmuyor öyle. 3 - 4 dönemdir hala Yeldeğirmeni'ne postane getirecekler...⁸

Açık alanda gerçekleşen ve tamamlanması zaman alan muralların bina yüzeyine uygulanışı, Mural İstanbul Festivali süresince orada bulunanlar tarafından izlenebilir. Mural İstanbul Festivali, aynı zamanda şehirde bir ilk olma özelliği taşır. Bu açıdan festival, sadece sanatın takipçileri tarafından değil, geniş kitlelerin de ilgisini çekmiştir. Festivalin dijital medyadaki yansımalarının izlerini sürüldüğünde ise festivalin semtin bilinirliğine yönelik üstlendiği işlev çok daha net anlaşılmakta. Kültür, sanat platformları veya aktüel içerikler sunan platformlar festivale her yıl yer verirken, Festivalin, Yeldeğirmeni'ni 'açık hava sergi alanına' dönüştürdüğünden sıklıkla söz ederler. Sosyal medyalarında binlerce takipçiye sahip gezi, sanat blogları ve ana akım gazetelerin web siteleri yayınladıkları içerikler, gezilmesi gereken muralları tek tek listelerken, bir yandan semte dair de bilgi verirler. Bu platformlardan birinde festivale ilişkin 2017 senesinde yayımlanan yazının şu bölümü festivalin Yeldeğirmeni'ne yönelik bir tahayyül oluşturma ve semti tanııtma fonksiyonunu başarıyla yerine getirdiğinin bir kanıtı niteliğinde: "Biz tarihi binalarını bakımlı göreceğimiz, duvarları sanatla, sokakları eski esnafla dolu semtlere hasretiz" (Yüksel, 2017).

Yine proje kapsamında kurulan Yeldeğirmeni Sanat Merkezi, Eglisia N.D. du Rosarie Kilisesi'nin satın alınıp restore edilmesiyle dönüştürülmüştür. Merkez, 2012 yılında Tarihi Kentler Birliği tarafından Proje Ödülü'ne layık görünmüştür (Arısoy, 2014). Yeldeğirmeni Sanat Merkezi klasik müzik konserleri, film gösterimleri, caz konserleri gibi bir çok etkinliğin biletli veya ücretsiz olarak takip edilebileceği bir merkezdir. Semtin eski sakinleri buradaki etkinlikleri takip etmediğini belirtirken, yeni sakinleri takip ettiklerini ve fırsat bulabilirlerse katılmaya çalıştıklarını aktardılar. Yeldeğirmeni Sanat Merkezi düzenlediği etkinliklerle sadece Kadıköylülerin değil, şehrin çeşitli yerlerinden ziyaretçileri mahalleye çeken kültürel bir kurumdur.

---

⁸ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

Soylulaştırma olgusunu kültür ve sermaye odağında ele alan Zukin, kültürün sembolik ekonomi yaratma fonksiyonu olduğunu söyler. Kültürel tüketimdeki artış ve kültürel tüketim taleplerine cevap veren endüstriler kentin sembolik ekonomisini, hem sembol hem mekan üretme kabiliyetlerini körükler (Zukin, 1995: 1). Zukin'e göre "bir şehri inşa etmek, geleneksel ekonomik faktörlerin nasıl birleştiğine bağlıdır. Fakat şehri inşa etmek ayrıca bu faktörlerin sembolik dili nasıl manüpile ettiğine de bağlıdır. Şehrin görüntüsü ve hissi neyin/kimin görünür olması/olmaması gerektiğine, estetik gücün kullanımlarına ilişkin kararları yansıtır. Bu anlamda şehir her zaman kendi sembolik ekonomisine sahiptir ve modern şehirler varlıklarını sembolik ekonomilerine borçludurlar" (Zukin, 1995).

Kültürel sermayenin toplumlar üzerindeki etkisi, yatırım sermayesi kadar gerçektir (Zukin, 1995). Kültürün, mekanı çerçeveleme aracı oluşuna dikkat çeken Zukin, geçmişte film ve fotoğraf sanatı yoluyla şehirlerin temsil edildiğini, 70'li yıllarda yeniden geliştirmenin odağına tüketim yerleştikten sonra binalar, parklar, sokaklar gibi materyal peyzajın kendisi şehrin en önemli görsel temsilcisi haline geldiğini söyler. Şehrin kendini temsil edişinde, tarihi korumanın da önemli bir yeri vardır. Eski yapıları veya kentin belirli bir kesimini korumak, kentin görülebilir geçmişinin temsil edilmesidir ve bu, turistik gelir, mülk değerleri açısından önemli bir değere sahiptir. Zukin'e göre görsel olarak yeniden temsilin ortak biçimi, kültürel aktivitelere ve popülist imajlara bağlıdır (Zukin, 1995: 12-19). Zukin'e göre sembolik ekonomi, şehirlerin materyal yaşamı için hayati iki üretim sisteminin ön plana çıkmasına neden olur; sermaye yatırımının ve kültürel araçların sinerjisiyle mekan üretimi ve sosyal kimlik dilini oluşturan sembol üretimi. Şehirdeki mekanı yeniden düzenlemeye yönelik her girişim aynı zamanda görsel yeniden temsiliyet kalkışmasıdır (Zukin, 1995: 24) Bu anlamda, çalışma alanı olarak Yeldeğirmeni apartmanlarının boş duvarlarını kullanan Mural İstanbul Festivali ve Yeldeğirmeni Sanat Merkezi, Karakolhane Heykel Bahçesi ve semtin kendi tarihi mimarisi mahallenin hem kültürel hem de materyal peyzajını oluşturur, Yeldeğirmeni kendisini kültürle iç içe bir mahalle olarak yeniden temsil eder. Festivalleri demokratik, yargılayıcı olmayan, katılımcı ve duysal estetiğe sahip olarak niteleyen Sassatelli'ye göre festivallerin kendi özgünlükleri performans dayalı, yoğun bir mekan-zaman çerçevesine sahip olmasında, benzersiz, tek seferlik bir deneyim duygusu yaratmasındadır ve 'ben oradaydım' demek bu açıdan önemlidir (Sassatelli,

2011: 18). Mural İstanbul Festivali, aynı zamanda performansın ortaya konması gerektiği bir gösteridir ve mahallenin farklı noktalarına yayılan bir festival olması dolayısıyla, performansı yani gösteriyi yayar. Dolayısıyla tüm semti bir seyir alanına çevirir. Debord'a göre, tümüyle meta haline gelen kültür, gösteri toplumunun da en önemli metası olmak zorundadır (Debord, 1996: 104). Guy Debord, gösteri toplumunu kavramsallaştırırken, kapitalist kültürün üzerine oturtur ve gösterinin modern kapitalizmde önemli bir unsur olduğunu söyler. Debord'a göre mutlak hakimiyet şeklinde gelişen kapitalizm, mekanı kendi dekoruymuş gibi yeniden yaratabilir. Şehircilik ise halkın tecridinde çok daha etkili bir denetim aracıdır, tecrit edilmiş bireylerin birlikte tecrit edilmiş bireyler olarak yeniden ele geçirilmelerini gerektirir, fabrikalar, kültür evleri, tatil köyleri bu sahte kolektiviteye hizmet etmek için yeniden düzenlenmiştir (Debord, 1996: 92-93). Semtin geçmişindeki etnik azınlıklardan miras kalan mimari, semtin modern binalarındaki devasa duvar resimleriyle birleşince ortaya daha önce benzeri görülmemiş bir seyirlik çıkarmıştır.

Yeldeğirmeni Yenileme Projesi 'sahipsiz' ve 'Kadıköy'ün arka mahallesi' olarak nitelenen bir semti sanat ve kültür ağırlıklı uygulamalarla güçlendirirken aynı zamanda Yeldeğirmeni'ni potansiyel yeni sakinlerin beğenisine hitap edecek şekilde düzenlemiş ve projelerin seyirlik nitelikleri sayesinde daha geniş bir kitlenin de semtten haberdar olmasını sağlamıştır. Mural İstanbul Festivali, Yeldeğirmeni Sanat Merkezi gibi uygulamalar semtin kültür ve sanatla yakından ilişkilendirilmesini kolaylaştırıcı bir vazife üstlenir. 2010 öncesinde demografik değişimin hızlı gelişmediği semtin yerleşikleri birbirlerini uzun süredir tanımakta ve kaçınılmaz olarak birbirleriyle yakın ilişki içindedir. Denklemine içine, semtin özgün mimarisi eklenince ortaya 'görölmeye değer, mahalle kültürünün yaşadığı tarihi bir İstanbul semti' olarak yeni bir grubun tercih ettiği bir Yeldeğirmeni çıkar. Bu denklem, yeni sakinlerinin 'sanatla iç içe bir mahalle' tahayüllünün de zeminini hazırlamıştır.

Suç ve tehlikeyle anılan, yakın semtlerde yaşayanların dahi içinde bulunmaktan çekindiği veya hiç gitmediği bu semt, 2010'dan itibaren büyük bir ilgi görmeye başladı. Fotoğraf grupları ve yerli turistler mahalleyi keşfetmeye başlarken; büründüğü hal ile Yeldeğirmeni, seyirlik, içinde ve parçası olmak istenen bir mahalleye dönüştü. Bu istek, semtteki hareketlenmeyi tetikledi. Ucuzluğu nedeniyle ağırlıklı olarak öğrenciler

tarafından tercih edilen semt bu dönemin sonunda geniş kitlelerin ilgisini çekmeye başladı ve semt onu özgün kılabacak kültürel mekan anlamına kavuşmuş oldu.

BÖLÜM 4

MUHALİF BİR MAHALLE OLARAK YELDEĞİRMENİ

Bu bölümde Yeldeğirmeni'nde 2013 yılında kurulan ve 2015'e kadar faaliyet gösteren Don Kışot Sosyal Merkezi'ni inceleyeceğim. 2013 Mayıs ayında İstanbul'da başlayan ve ardından ülkeyi etkileyen Gezi Protestolarından doğan hareketle kurulan Don Kışot Sosyal Merkezi, 2010'da başlayan semtteki hareketliliğin ivmelendiği en önemli noktadır. Politik bir hareket ve bu hareketten doğan bir mekanın semtin soylulaşma sürecinde belirleyici olması, Yeldeğirmeni'ni benzer örneklerinden ayıran önemli noktalardan biridir. "Türkiye'nin siyasal kültüründe bir dönüm noktası olan bu eşsiz durum, Yeldeğirmeni'nin dönüşümünü önemli ölçüde etkilemiş ve Yeldeğirmeni'nin eşsiz bir vaka olmasını sağlamıştır" (Türkmen, 2015: 75). Don Kışot Sosyal Merkezi, Türkiye'deki ilk işgal evi deneyimidir. Gördüğü ilginin sınırları semti aşar. Zeynep Türkmen, Yeldeğirmeni'ne yönelik yaptığı araştırmasında semtte yeni kültürel sınıfın ortaya çıkışındaki itici güçlerinden biri olarak Don Kışot Sosyal Merkezi'ni gösterir ve bu sınıfın ucuz fiyatları ve alternatif kültürel mekanları nedeniyle Yeldeğirmeni'nde yaşamayı seçtiğini ve bu sınıfın düşük ekonomik sermayeye, yüksek kültürel sermayeye sahip olduğunu göstermiştir (Türkmen, 2015: 72). David Ley tarafından tanımlanan yeni kültürel sınıf (*new cultural class*), yalnızca ekonomik anlamda gelmeyen bir şekilde yaşam kalitesini artırma arayışındaki bir grubu ifade etmektedir (Ley, 1996, akt. Lees, Slater & Wyly, 2008: 92). Bu sınıfın ortaya çıkışını açıklamada düşük kiralar ve alternatif kültürel mekanlar tek başına yeterli olmamaktadır. İstanbul'un bir çok bölgesinde kiralar oldukça ucuzdur ve kültürel mekanlar, Kadıköy'ün diğer semtlerinde, Beyoğlu ve Beşiktaş gibi farklı bölgelerde de varlığını ağırlıklı olarak sürdürmektedir. Bu evrede yeni kültürel sınıfın ortaya çıkışı Don Kışot Sosyal Merkezi aracılığı ile mahallede oluşan toplumsallaşmaya dayanır. Don Kışot Sosyal Merkezi'nin faaliyet gösterdiği süre, Yeldeğirmeni'nin soylulaştırma sürecinde dönüm noktası niteliğinde bir evredir. Yeldeğirmeni, politize olmuş bir kitlenin, 'başka türlü bir yaşam' arzusunun, dayanışma temelli bir toplumsal düzen arayışının mekansal karşılığı haline gelmiştir. Soylulaştırma teorileri arasında, soylulaştırıcıların belirli bir mimari arayış veya tüketim

ihtiyacı ile hareket etmesi gibi savlar bulunur (Jager, 2015, Beauregard, 2015). Yeldeğirmeni örneğinde soylulaştırıcılar, kültürel ve politik duyarlılıklarına uygun mekan arayışıyla hareket ederler. Semtin kültürel donatıları, tarihi binası ve semte hakim ‘eski İstanbul mahallesi’ anlatısı üzerine yerleşen mahalledeki herkes için kapsayıcı olma gayretinde ve müştereklik pratiklerinin uygulanmaya çalışıldığı Don Kışot Sosyal Merkezi, bu arayışın karşılığı olarak konumlanır. Mural İstanbul Festivali gibi, Don Kışot Sosyal Merkezi de Türkiye’nin ilk işgal evi deneyimidir. Onun bu niteliği, zaten bir seyir alanı olan semtin gösterisini tüm ülkeye taşır. Bu bölümde Don Kışot Sosyal Merkezi’nin semti sosyal ve ekonomik olarak nasıl etkilediğini ve oluşturduğu toplumsal yapıyı inceleyeceğim.

Yerel yönetimin öncülüğünde, ağırlıklı olarak kamusal sanat müdahaleleriyle yenilenen ‘sanatla iç içe bir mahalle’ olarak Yeldeğirmeni, toplumsal bir hareketin ışığında ülkenin ilk işgal evine ev sahipliği yaparak dikkatleri üzerine çekmiştir. Kendini bir sosyal merkez olarak konumlandıran ve adlandıran işgal evi, faaliyette olduğu iki yıl süresince hem semtin içindeki sosyal ilişkileri değiştirerek şekillendirmiş; hem de semtin yerel ve uluslararası düzeyde dışarıyla olan bağını oluşturmuştur. Bu bağ, Türkiye’de bir işgal evi tecrübesiyle ilgilenen hem yerel hem uluslararası bir topluluğun duyduğu ilgiden oluşan bağdır. Don Kışot Sosyal Merkezi’ne duyulan ilginin yarattığı bu bağ, yerel ve uluslararası düzeyde dayanışmacı işbirlikleriyle kuvvetlenirken, bireylerin ve toplulukların semtle ilişkilmesini de sağlamıştır. Don Kışot Sosyal Merkezi’nin varlığı semtin ‘muhalif’ ve ‘dayanışmacı’ tahayyüllerinin en güçlü zeminini oluşturur. Don Kışot Sosyal Merkezi, Gezi Protestolarıyla tekrar gündeme gelen kamusal tartışmalarını bir mekan üzerinden semtin geneline yaymış, Don Kışot Sosyal Merkezi ile ilgilenen, ilişkilenen geniş bir kitleyi de bu tartışmalara ortak etmiştir. Hem kuruluşu esnasında dayanışma göstermek isteyen, hem de kuruluşundan sonra oluşuma destek vererek Don Kışot Sosyal Merkezi’nin bir parçası olmak isteyen kitlenin semtteki hareketliliği ağırlıklı olarak dijital medyada da karşılık bulmuştur. Müşterekleşme pratiklerini yoğun olarak deneyimleyen semtte bu dönem kolektif oluşumlar ve alternatif ekonomi denemeleri de kendini göstermeye başlamıştır. Semtte daha öncesinde benzerinin görülmediği bu hareketlilik Yeldeğirmeni mahallesinin sosyal ilişkilerini ve dönüşümün seyrini de önemli ölçüde değiştirmiştir. Don Kışot Sosyal Merkezi’ni detaylı olarak incelemeye 2013 senesinde İstanbul’da başlayan

ve ülkenin büyük bir bölümünü etkisi altına alan Gezi Protestolarına ve Gezi Protestolarından doğan mahalle dayanışmalarına kısaca değineceğim.

4.1 Gezi Protestoları'nın Kısa Bir Tarihçesi

2011 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi, oy birliği ile Taksim Yayalaştırma Projesi'ni kabul etti. Taksim Meydanı'nı araç trafiğinden arındırarak yeniden düzenlemeyi amaçlayan proje, Gezi Parkı'nın bulunduğu alana Topçu Kışlası'nın yeniden inşa edilmesini de içeriyordu. Meslek odaları, sendikalar, çevreci örgütler, dernekler gibi bir çok örgüt ve birlik bir araya gelerek rant projesine karşı Taksim Dayanışma Bileşenleri Platformu veya bilinen ismiyle Taksim Dayanışması'nı kurduklarını ilan etti. Taksim Dayanışması, çeşitli protesto, yürüyüşler ve imza kampanyaları yoluyla projenin durdurulmasına için çalışmalarda bulundu. Bu eylemlerden bir tanesi iş makinelerinin parka girmesini engellemeye yönelik tutulan Gezi Parkı nöbetiydi. İş makinelerinin parka girmesiyle birlikte Mayıs 2013'ün son günlerinde tekrar başlayan Gezi Parkı nöbetleri, polislin sabaha karşı nöbet çadırlarına saldırmasıyla başka bir boyut kazanmış oldu. Polislin şiddetli müdahalesi ve iktidarın sert tutumu neticesinde hareketlilik kısa sürede ülke çapında hükümet karşıtı protestolara dönüştü. Protestoları "kentli, eğitimli, çalışan orta sınıfların koalisyonu olarak tanımlayan David ve Toktamış (2015), aynı zamanda protestocuların ağırlıklı bir profilini de tanımlıyor. Polis şiddetini takip eden günlerde, hem şehrin hem de ülkenin farklı yerlerinden Gezi Parkı'ndaki direnişe büyük bir destek geldi ve park yeniden kamuya açıldığında büyük bir kalabalık tarafından işgal edildi. Kısa bir süre içerisinde park, forumların, konserlerin, çeşitli etkinliklerin düzenlendiği bir alan haline geldi. Gezi Parkı'nda başlayan halka açık forumlar, kısa sürede İstanbul'un farklı bölgelerinde ve birçok şehirde düzenlenmeye başlandı. "Kamusal forumlar, çoğunlukla mahallelerin yeniden geliştirilmesi ve demokratik katılımı ilişkili yerel protestoların ve tartışmaların kurucu bir parçası haline geldi" (David ve Toktamış, 2015: 18). David ve Toktamış'a göre, Gezi Protestoları, toplumun özellikle o güne dek kayıtsız, ilgisiz olarak göz önüne alınan genç nesilin yeniden politize olmasında tetikleyici oldu (David ve Toktamış, 2015: 21).

4.2 Don Kışot Sosyal Merkezi

Gezi Protestolarıyla birlikte İstanbul'da ve farklı şehirlerde düzenlenen forumlardan mahalle ölçeğinde dayanışma grupları türedi. Mahalle dayanışmaları, bölgelerindeki sorunları tartışmak, çözümler üretmek ve birlikte mücadele etmek amacıyla ortaya çıktı. Yeldeğirmeni Dayanışması da bu amaçla kurulan bir oluşum olarak semtteki bir çok sosyal sorunun çözümüne yönelik rol üstlendi. Yeldeğirmeni Dayanışması'nın mahalledeki aktivitelerine semtte yaşayanlar da katılım gösterdi. Bu anlamda Yeldeğirmeni Dayanışması, semtttekilerin birbirleriyle tanıştıkları, bir araya geldikleri, iletişim kurdukları ve birlikte hareket ettikleri bir zemini de sağlamış oldu. Açık alanda toplantılarını düzenleyen grup, havaların soğumasıyla birlikte kapalı bir alana geçme ihtiyacı duymaya başladı ve bir binanın işgal edilmesi fikri buradan türedi. Mahalledeki kamusal alan yetersizliği de bu fikri güçlendiren bir diğer etmendi. 9 yıldır semtte yaşayan, Yeldeğirmeni Dayanışması aktivistlerinden ve aynı zamanda Don Kışot Sosyal Merkezi'nin kurulumundan beri oluşumun içinde yer alan Cihan, alınan bu kararı somut olarak fiziksel bir ihtiyaçtan doğmasının yanı sıra sezgisel olarak herkeste olduğunu düşündüğü ve Gezi'nin esinlediği müştereklik ruhu ile bağı olduğunu ifade etmektedir.⁹ Don Kışot Sosyal Merkezi'nin açılmasının ardından İstanbul'da bir tanesi yine Yeldeğirmeni'nde olmak üzere, Beşiktaş Çarşı'da Berkin Elvan İşgal Evi, Moda'da Caferağa Dayanışması İşgal Evi ve Ankara'da Atopya İşgal Evi kurulmuş olmasına rağmen, hiçbiri Don Kışot Sosyal Merkezi kadar uzun soluklu olmadı. Don Kışot aktivisti Cihan'a göre Don Kışot'un benzerlerine kıyasla uzun soluklu olmasının nedeni, semtin kendi özgün yapısı ve doğru mekan seçimi. Semtin geçmişindeki alt sınıf müslüman ve gayrimüslim toplulukların birlikte yaşama pratiğinden doğan toleranslı atmosfer ve semtin işgal eylemine yabancı olmaması.

Biz buraya geldiğimizde, bizim dışımızda işgal edilen evler vardı. Biz gelmeden birkaç sene önce yapılmış bir tezde %6 gibi bir orandan bahsediliyor. Hepsi içinde yaşamak için. Ama işgal biçimi olarak bunlar Yeldeğirmeni'nin alışık olduğu bir biçim. Mahallenin kozmopolit bir yapısı var. Bu işgale tepki duyulmamasının nedeni hem daha önceden işgal edilen evler olması, hem de geçmişte gayri müslimler olması, ama yoksulları. Moda'dan farklı olarak burada gayrimüslimlerin yoksullarını görürsün.¹⁰

---

⁹ 12.04.2019 Tarihli Görüşme

¹⁰ 12.04.2019 Tarihli Görüşme

2012’de İzmir’den İstanbul’a yerleşen ve aktivist olan Onur, Gezi Protestoları esnasında, önce Taksim Dayanışması ile ilişkilendirilmiş, mahalle dayanışmaları ortaya çıktıktan sonra evine olan yakınlığı nedeniyle Yeldeğirmeni Dayanışması içerisinde bulunmuş. Kendisini işgal evi fikrinin merkezinde yer almayan; ama hep alanda çalışan, çimento karıştıran, inşaata yardım eden biri olarak tanımlıyor. Zaman içerisinde işgal eviyle olan bağı da güçlenen Onur, giderek mekanla iç içe geçmiş biri. Onur, Don Kışot Sosyal Merkezi’ni oluşturan topluluğu şöyle açıklıyor;

Sadece Yeldeğirmeni Dayanışması’ndan değil, o dönem mahallede otonom bir grup da vardı. Türkiye’de bizim bildiğimiz siyasi akımlardan bir tanesi olmayan; ama kendini otonomcu olarak tarif eden bir grup vardı. O grupla, Yeldeğirmeni Dayanışması’nın ortak dayanışması olmuş oldu. O grubun içinde yoga eğitmeni de vardı, bazıları heykeltıraş. Karma bir grup...¹¹

Don Kışot Sosyal Merkezi, mahalle ile ilişki kurmak konusunda kendi içinde farklı anlayışlara sahip olsa da, bir toplam olarak farklı yollarla mahalleli ile ilişki kurmak için çabalamış ve bir ölçüde de başarılı olmuştur. Don Kışot Sosyal Merkezi’ni oluşturan örgütlü ve bireysel anarşizme yakın olarak ayrılan iki eğilim, sosyal merkezi farklı bir perspektiften ele alma eğilimiyle paralel olarak semtle iletişime geçmeyi de farklı değerlendirmiştir. Don Kışot Sosyal Merkezi’ni, mahalle örgütlenmesi olarak değerlendirmeye yakın olan eğilim, eski yerleşiklerle ilişki kurulmasını önemsemmiştir.

4.3 Don Kışot Sosyal Merkezi’nin Sosyal Açıdan Etkileri

Bir iletişim zemini yaratmak için mahalle ile mektuplaşma yöntemini kullanmışlardır. Sosyal merkez, kurulduğunda kendilerini tanıtmak ve amaçlarını açıklamak için mahalledeki binalara tek tek mektup bırakarak, karşılaşmanın zeminini hazırlamışlardır. Mektuplaşma yöntemini, sosyal merkezin içindeki kriz zamanlarında ve alınması gereken kritik kararlarda da kullanıp, mahallelinin bu süreçlere katılım sağlamasını teşvik etmişlerdir. Don Kışot Sosyal Merkezi’nde barınmaya izin verilip verilmeyeceği, hem kendi içlerinde hem de semtte bir bölünmeye yol açar. Don Kışot’u barınma ihtiyacını karşılaması gereken bir işgal evi olarak görmeye yatkın grup, mahallelinin konuyla ilgili görüşlerini dikkate almama eğilimi gösterirken, burayı bir sosyal merkez olarak gören ve örgütlülüğe yatkın grup bu karara semtin eski yerleşiklerini de dahil

---

¹¹ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

eder. Evlere bırakılan mektuplarla yaptıkları forum çağrısına mahalleliden yanıt gelir. Semtin, tamamen eski yerleşikleri tarafından kullanılan iki önemli mekanı vardır. Bunlardan biri Dallas Birahanesi, diğeri de Karadeniz Kıraathanesi'dir. Günün neredeyse her saati, aynı yüzlerden oluşan bir kalabalıkla karşılaşılabilen bu mekanlar, tamamen semtin erkeklerinin kullanımındadır. Don Kişot Sosyal Merkezi, bu mekanlardaki topluluğu, karar alma süreçlerine dahil etmeyi bir ölçüde başarabilmiştir. Don Kişot'un barınılacak bir yer olup olmamasındaki nihai sonucu, mahallelinin kararı belirlemiştir ve mahalleli Don Kişot'u dışarıdan gelen tehlikelere karşı bir ölçüde korumayı başarabilmiştir. Semtin eski yerleşikleriyle, semte yeni gelen topluluğa karşılaşma imkanı yaratan Don Kişot Sosyal Merkezi, bu karşılaşmalardan doğan gerilimlerin çözülmesinde eski yerleşiklerin yardımına başvurur.

Mahallenin yağız, genç delikanlılarıyla, yine mahallede yaşayan ama bir tık entelektüel, aydın, orta kesim denebilecek toplamın entegrasyonunda, birbirine temas ettiği noktaların hepsinde arıza çıkıyordu. Ama biz bunu şunla çözüyorduk: ya ortak yapılan işlerle ya da mahallenin akil insanlarıyla, büyükleriyle çözüyorduk. Onlar arada sigorta görevi görüyorlardı.¹²

Yeldeğirmeni Dayanışması'nın faal olduğu ve henüz sosyal merkezin kurulmadığı dönemde, kendi forumlarını düzenlemeye başlamış olan Erasmus öğrencileri, Don Kişot Sosyal Merkezi ile birlikte, semtteki dezavantajlı grupların faydalanacağı atölyeler düzenlemişlerdir. Bu anlamda sosyal merkezin varlığı, hem kendi sınırlarını hem de semtin sınırlarını uluslararası düzeyde genişletmiştir.

Ama bir taraftan enternasyonel bir tarafı da var. Bir sürü Erasmus öğrencisi vardı. Onların hepsinin teker teker emeği de var mahallenin kendisinde. Politik olarak yerelin ihtiyaçlarını karşılayan ama dönem dönem de uluslararası bir yere seslenen, orayı beraber ortak işler de yapan bir özneydi aslına bakarsan Don Kişot Yeldeğirmeni için.¹³

Semtin sınırlarını ulusal düzeyde genişleten ise, sosyal merkezin varlığının kendisidir. Kurulduğu duyurulduktan sonra müthiş bir ilgiyle karşılaşan Don Kişot Sosyal Merkezi, onunla dayanışma kurmak isteyen bireylerin ve başka toplulukların da yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır.

İşgal evi kurulduktan sonra sadece işgal evinin kendisine gelen insanlar vardı. Buranın ocağını yapmaya Alakır Kardeşliği'nden vatandaşlar gelip ocağın yapılmasına yardım ediyorlardı. Bambaşka yerlerden insanlar gelip buranın pratiklerine katılıyordu. Buranın ilk olması, insanların burayı Gezi'nin çocuğu olarak görmesi falan... İnşaat süreci Gezi'nin şeyi gibiydi, yüzlerce insan geliyordu. Gezi'nin müze hali de vardı ya, insanlar orayı görmeye gelip tavaf ediyorlardı, ilk dönemler burası da böyleydi. Burası molozlarla dolu

---

¹² 21.03.2019 Tarihli Görüşme

¹³ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

boş bir inşaat, o molozların içinde toplantı yapılacak bir yer haline gelmesi bile ciddi bir para ve kaynak meselesiydi. Zaten para kullanmadık uzunca bir süre ama o kaynakların kendisi bile sadece buradan karşılanmadı. Sıva yapıyoruz çimento ihtiyacı var, kapıya ihtiyacı yazıyoruz ya da Facebook'a koyuyoruz. O ihtiyaç bambaşka bir yerden geliyordu. Dolayısıyla burası mahallenin kendi sınırını da aşıyordu.¹⁴

Don Kışot Sosyal Merkezi'nin gördüğü ilgi sadece dayanışma temelinden yükselen bir ilgi olmaktan zamanla çıkar. Semtin pazarlanmasında veya kültürel hizmet sunucuların pazarlama stratejilerinde kullanılan bir araca da dönüşür.

Örneğin emlakçı sitelerinde “Don Kışot manzaları ev” ilanları görüyorduk. Ama örneğin kentte ne yapması gerektiğini bilemeyen, sosyalleşmek için deli gibi para harcayan, beyaz yakalıların da itinayla kullandığı yöntemler var. Örneğin Haydarpaşa'dan başlayıp, Yeldeğirmeni'ni dolaşp, Gazhane'ye gidip, Gazhane'den Kadıköy'ün başka tarihi bir yerine giden bir yürüyüş turu yapıyorlar ve parası 200 lira mesela. Bu rotanın bir tanesi de Türkiye'nin ilk işgal evi Don Kışot Sosyal Merkezi. Böyle rotalar biçiliyordu.¹⁵

Bu hareketlilik, semtin demografisini de etkiler. Don Kışot Sosyal Merkezi'nin aktif olduğu süre içerisinde, bir çok insanın semte yerleştiği görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Semtin muhtarı;

Mahalledeki değişim Gezi direnişi ile başladı. Gezi'den sonra sokak eylemlerinin Kadıköy'e sıçraması, Yeldeğirmeni Dayanışması'ndaki arkadaşların Don Kışot İşgal Evi'ni açmasıyla popüleriteye ulaştı. Sonra kimse ucunu tutamadı. Ama olumsuz bakan insanlar da var. Ama ben orada yapılan şeylerin mahalle ve ülke için olumlu bir gelişme olduğunu düşünüyorum. Geldiğimiz noktada mahalle çok gelişmeye başladı, çok göç aldı, günlük gelip geçen insanların sayısı arttı. Kafelerin artması, kiraların yükselmesi, Don Kışot'la birlikte Cihangir'deki orta sınıfın tercih ettiği bir yer olması, sanatçıların buraya taşınması çok büyük etkenler.¹⁶

Don Kışot Sosyal Merkezi, semtin eski ve yeni sakinleri arasında bir iletişim zemini oluşturarak, semtin sosyal ilişkilerini tekrar düzenlemenin haricinde, semtin güvenliği konusunda da bir rol oynamıştır. Semtin geçmişinde suçla ve tehlikeyle anılması, mahallenin eski sakinlerini ikiye bölen bir tartışma konusudur. Eski yerleşiklerin erkekleri, semtin geçmişte de yeterince güvenli olduğu konusunda hemfikirlerdir. Erkek görüşmeciler semtin güvenliği meselesini, yeni gelenlerin yaşam tarzıyla kendi yaşam tarzları arasındaki fark üzerinden değerlendirme eğilimi göstermektedirler. Örneğin, geçmişte bir süre semtin muhtarlığını yapmış ve kendini gelenekçi biri olarak tanımlayan Yılmaz'a göre, semtin insanlarında tedirginlik veya güven duygularını yaratan şey, semtin değişen sınıfsal yapısı. Yeni gelen sınıfın yapısındaki değişiklikler tedirginlik duygusu ile eşleştirilmekte.

¹⁴ 12.04.2019 Tarihli Görüşme

¹⁵ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

¹⁶ 26.06.2019 Tarihli Görüşme

Buradaki insanların rahatsızlığı ne biliyor musun? Buraya yeni gelen bir grup var ve burada bir mahalle kültürü var. Buradanın insanları bazı şeylere alışık değil. Tamam, her şey özgürlük bilmem ne, biz de özgürlüğe sonuna kadar varız da bazı yerlerde bu sınırlar aşılabilir. Değişik, görülmeyen şeyler görülüyor sokaklarda son 3-5 seneden beri. Apartmandakiler de gireni çıkanı bilmezse haliyle tedirgin oluyorlar.¹⁷

Erkek görüşmeciler ağırlıklı olarak Don Kişot Sosyal Merkezi'ne politik bağlar nedeniyle uzak durma eğilimindedir. Ek olarak, Don Kişot Sosyal Merkezi ile semte gelen sınıf, bu grup içinde kulaktan kulağa yayılan aktarımlarla bir tür moral paniğin oluşmasına neden olmuştur.

Ben gördüm ama hiç içeriye girmedim yani. Dışardan gördüğüm kadarıyla içerde yemek dağıtıyorlar, eskiler verip giydireyorlar öyle bir şeyler var. Sonra bina farklı alanlara gitti. İçerde alem partileri, esrar partileri falan olmaya başladı yani. Yanımdaki ayakkabıcı tam onun karşısında oturuyor. Kadınlar çıplak çıkıyordu artık camlara. Cam da yok orada yani. Çırılçıplak hepsi diyordu yani. Çocuklar evde diyordu, camı açamıyordu. Tam da karşısında evi yani. Yandaki ayakkabıcı benim şahidimdir, o bana söyledi çünkü. Abi diyor nedir diyor bu ya. Üst kata çıkıyorlar çırılçıplak, içkiler ellerinde falan. Bu mu sosyal imkan, bu mu sosyal şey. Afedersin ahlaksızlığı da şeye döndürdüler yani.¹⁸

Semtte görüştüğüm diğer kadın görüşmeciler de Gezi Protestoları'nın ve Don Kişot Sosyal Merkezi'nin semtin güvenliğini sağlamak konusunda önemli olduğu fikrindedir. Semtin güvenliğine etkisinin haricinde, yeni gelenlerin sosyal çevrelerini genişletebileceği bir ağ fonksiyonunu görmüştür. Semte 2012 senesinde taşınan ve bir konser/performans alanı işleten, 50'li yaşlarındaki Seray, emekli olunca Ankara'dan Moda'ya eski mahallesine dönmüş. Moda'da eğlence mekanlarının, yerli turistin artmasıyla kalabalıktan sokağa çıkamaz olduğunu, mahallesine yabancılaştığını ve buraya 'kaçtığını' ifade eder. Seray;

Kentsel dönüşümün sonuydu buraya geldiğimde. 2012 gibi. Burası (karşıdaki binayı gösteriyor) dökük bir rahibe okuluymuş, dilekçeler verdik kültür merkezi olsun diye... Uğraştım o zaman. Sonra Gezi olayları, işgal evi falan insanlarla kaynaştım. Epey bir çevrem oldu .... Şu parkta başta bizler vardık, işgal evi falan. Orada boş otoparkta film gösterimleri falan. Yani Gezi biraz burayı adam etti aslında.¹⁹

Mahallelinin birbiriyle tanışması, kaynaşması, mahallenin çıkarına yönelik ortak hareket etme eğilimi zaman içerisinde semte özgü bir dayanışma ve yardımlaşma türünü de doğurur. Mahalledeki çocukların ödevlerine yardımcı olmak, semtteki göçmen çocuk yurdunda kalan çocuklara İngilizce dersleri, bağlama dersleri vermek, mahalledeki otopark alanının parka dönüşmesi için yerel yönetim organlarına talepte bulunmak, Batman'da bir ilkokulun ihtiyaçları için kırtasiye yardımı toplamak, herkesin katılımına

¹⁷ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

¹⁸ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

¹⁹ 27.03.2019 Tarihli Görüşme

açık yemekler düzenlemek, semtte 100 yılı aşkın süredir bulunan ve tarihi bir bina olan Osmangazi İlkokulu'nun kapanmasını önlemek amacıyla kampanyalar düzenleyerek, okulun öğrenci sayısını artırmak ve semti soylulaşma tehlikesinden korumak amacıyla esnafla dayanışma kampanyaları düzenlemek gibi bir çok farklı etkinliği ve kampanyayı düzenlemişlerdir. Bu dayanışma türü, mahalleliyle çok yakın ve bireysel ilgi gerektiren bir türde evrilmiştir.

Don Kişot'un önünde dururken yaşlı bir vatandaş bir anda yere düştü, belli ki bir sıkıntı var niye gitmiyorsun hastaneye dedim. Gidemiyorum çünkü yanımda kimse yok dedi. O gece Facebook'a vatandaşın hikayesini yazıp yarın bu arkadaşı hastaneye götüreceğim, eşlik edecek kimse var mıdır diye yazdım. O gün 50 kişi çıkmıştı. Mesela burada tek kolu felçli bir genç vardı. Onunla ilişki kurduğumuz dönemde, ona masaj yapacak bir arkadaş arıyorduk. Sosyal medyaya yazdık, biri çıktı geldi, uzun süre de devam etti.²⁰

4.4 Don Kişot Sosyal Merkezi'nin Ekonomik Açıdan Etkileri

Don Kişot Sosyal Merkezi'nin en faal olduğu 2013-2014 senesi, semtin mülk fiyatlarında dramatik bir değişimin de gözlemlendiği dönemdir. Bu evrede semte taşınan bir çok insan olmuştur. Semti Don Kişot Sosyal Merkezi ile keşfeden, görmek için gelip sonradan yerleşen kişiler vardır. Yeldeğirmeni'ne ilk kez 2014 yılında gelen Deniz, bir süreliğine Yeldeğirmeni'nde yaşar, ancak kirayı karşılayamadığı için sonradan taşınır;

Öncesinde de kolektif çalışmalarla ilgileniyordum, bu ilgimi ekonomik anlamda da sürdürmeyi düşünüyordum. Geldiğim yerlerde bunun imkanlarını yaratamadım daha önce. Yeldeğirmeni'ne ilk geldiğinde Don Kişot'tan ve Komşu'dan haberdardım. Oraları görmek için geldim.²¹

1975'ten bu yana Yeldeğirmeni'nde yaşayan ve emlakçılık yapan Hasan, bu dönemde kiralarda 2010 öncesine kıyasla iki katı artış olduğunu belirtmekte. Kira artışları sonucu semtte gerçekleşen yer değiştirmelerin ise iki boyutu bulunmakta. Birincisi, yüksek kiralara karşılayamayan sakinlerin ve esnafın taşınmak zorunda kalması, ikincisi ise mülk sahiplerinin evlerini yüksek fiyattan kiraya verip daha ucuz semtlere taşınarak, aradaki farkı da geçinme masrafları için kullanıyor olması. Özellikle kiracıların yerinden edilmesi konusunda semt muhtarının ifadesine göre o dönem yürürlüğe konan Borçlar Kanunu da etkili.

Ev sahipleri kiracılarına korkunç davranıp, kiracılarını evden çıkarıp daha fazla kiraya evlerini vermeye başladı. Eski kiracıların bir çoğunluğu da dava açıp mahkemeleri

²⁰ 05.04.2014 Tarihli Görüşme

²¹ 03.04.2019 Tarihli Görüşme

kaybettiler, burada gerçekten haksız adaletsiz bir durum var. Yüzlerce insan daha fazla kira talep edilerek evlerinden çıkarıldı.²²

2012 yılında yürürlüğe giren, 2014 yılında uygulamaya sokulan Borçlar Kanunu'na göre 10 yılını dolduran kiracılar, gerekçesiz olarak tahliye edilebiliyor.²³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin resmi web sitesinde kanuna ilişkin;

Bilinmelidir ki 347. maddenin 1. fıkrasının 3. cümlesi yeni bir düzenleme ile kiraya verene çok önemli bir hak tanımıştır. Buna göre 10 yıllık uzama süresi sonunda kiraya veren bu süreyi izleyen her uzama yılının bitiminden en az 3 ay önce bildirimde bulunmak şartı ile ve her hangi bir sebep göstermeksizin sözleşmeyi sona erdirebilir. Maddenin 2. fıkrası da kirayı verene belirsiz bir süre kira sözleşmesinin başlangıçtan itibaren 10 yılın geçmiş olması halinde genel hükümlere göre fesih bildirimini sözleşmeyi ortadan kaldırmaya imkân tanımıştır. Bu durum özellikle kiralanamayan iş yeri olarak kullanan kiracılar bakımından olumsuz sonuçlar doğuracak onları maddi ve manevi zarara uğratabilecektir.²⁴

Semtteki mülklerin değer kazanması sonucu, mülk sahiplerinin kanunen elde ettiği avantajlı durumdan kiracılar olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Yukarıda da sözünü ettiğim gibi, yer değiştirmenin bir diğer boyutu da mülklerin, sahipleri için bir rant dönuşmesidir. Emlakçı Cengiz, bu yer değiştirmelerin nedenini şöyle açıklıyor;

2013 ve 2014'te gidişler oldu. Biraz piyasanın yükselmesi de oldu. Buradan satıp... Bakma şimdiki fiyatlara, o zaman çok pahalıydı. 2 kişi geliyordu, bir evi tutuyordu. Bunu gören buranın halkı da ne yapıyordu, cazip bulup burayı 2.000 TL'ye kiraya verip, kendisi gidiyordu 1.000 liraya ev tutuyordu. 1.000 lirayla da geçimini sağlıyordu. Evler de 60 bin lira 70 bin liraydı bundan 7-8 sene önce. Oldu 300 bin lira bir anda.²⁵

Don Kişot Sosyal Merkezi semtteki ekonomik değişimi ve semtin soylulaşması sürecini kendi aralarında sıklıkla ele almıştır. Kendilerinin sürece olan katkıları olup olmadığını değerlendirmek, bu değişime karşı duracak stratejiler geliştirmeye çalışmak gibi farklı şekillerde soylulaşmaya karşı mücadele teknikleri geliştirmeye gayret etmiştir.

Yaptığın iyi şey, oranın mutenalaşmasına katkı sunuyor olabilir, ama o zaman iyi olarak nitelendirmediğin şeyin kendisini yapmaktan vazgeçmek gerekir. Yani burası mutenalaşmasın diye ne yapalım? Ama biz o soylulaşmanın önünde inatla duruyorduk. Baya da toplantılarda gündem olmuş, çalışması yapılmış bir şeydi, biz mülk sahipleriyle kiralarn artırılmaması gerektiğine dair defalarca konuşmuşluğumuz var. Don Kişot'a gelip giden birisi o dönemde, kiralamaya çalıştığı eve baya fahiş fiyat veriyordu ve biz ona ciddi bir uyarıda bulunmuştuk. Bu bizim istediğimiz, arzu ettiğimiz bir şey değil. Eğer sen hayata böyle bakıyorsan, mülkiyetsiz bir Don Kişot'u anlamamışsın demektir, o zaman aslında seninle beraber yürümemeliyiz gibi tekil tekil bir sürü örnek var bu anlamda.²⁶

Diğer bir aktivist ise yaklaşımlarını şöyle özetliyor;

²² 26.06.2019 Tarihli Görüşme

²³ <http://bianet.org/bianet/toplum/174599-yargitay-dan-10-yillik-kiraci-karari>

²⁴ https://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/GenelKurul/Basvuru_Karari/2016-151.pdf

²⁵ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

²⁶ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

Sonuçta burası Sulukule değil, dozerlerle gelmiyorlar. Piyasa aracılığı ile yaşanan bir soylulaşmaya karşı çıkmak daha zor, piyasanın gücüyle başetmek çok daha zor. Somut bir iş makinesinin karşısına çıkabilirsin. Kiralar yükseldiği zaman kiminle mücadele edeceksin. Buranın ciddi bir nüfusu ev sahibi. O insanlar kiralara yükselmesiyle kendileri çıkıyorlar. Piyasa aracılığı ile soylulaştırma karşısında ciddi bir taktiklerimiz yok, sadece görünümlerine dair mücadele edebiliyoruz.²⁷

Semtte çok sayıda tarihi koruma statüsüne sahip yapı bulunmaktadır. Tarihi koruma statüsüne sahip olmayan binaların yaşları ise ortalama olarak 30'un üzerindedir.²⁸ Yeni bina sayısı bir elin parmağını geçmeyen semtin konut stoğu uzunca yıllardır sabittir. Yeldeğirmeni'nin eski yerleşikleri ekonomik açıdan güçlü olmayan bir konumdadır. Bu da Beauregard'ın soylulaştırmaya uygun konutların oluşturulmasında dikkat çektiği önemli bulduğu bir noktaya işaret eder. Beauregard'a göre soylulaştırmanın ortaya çıkması için mahallenin bozulmuş olması tek başına yeterli değildir. Konut alanında önceki sakinlerinin kolayca yerinden edilebilecek veya yeri değiştirilebilecek; yani karşı çıkmayacak veya karşı çıkmayı istemeyecek kişiler olması da soylulaştırılacak konutun oluşumunda önemli bir husustur (Beauregard, 2015: 72). Dolayısıyla eski yerleşiklerin yer değiştirmelerinin yeni gelenlere yer açtığını söylemek mümkündür. Mülk değerlerinde yaşanan artış Smith'in rant farkı teorisine (rent gap theory) işaret eder. Rant farkı teorisi; potansiyel kira düzeyi ile, mevcut kullanımdaki gerçek kira değeri arasındaki eşitsizliktir (Smith, 1979, s.545). Potansiyel kira değerinin, mevcut kira getirisinden yüksek olması durumunda soylulaştırma açığa çıkar. Ancak rant farkı savı, soylulaştırma için gereken şartlardan yalnızca birini ortaya koyar (Beauregard, 2015). Ancak bu sav, Yeldeğirmeni'ndeki soylulaştırmayı tek başına açıklamak için yeterli değildir. Bu evrede öne çıkan soylulaştırıcı sınıfın yapısı ve bu sınıfın duyarlılıklarıyla paralel olarak mekan seçimidir. Bu sınıf David Ley'in yeni kültürel sınıf olarak tanımladığı topluluktur. Ley'e göre, bu sınıf yalnızca ekonomik anlamda gelmeyen bir şekilde yaşam kalitesini artırma arayışındaki bir grubu ifade eder (Ley, 1996, akt. Lees, Slater & Wyly, 2008). Yeldeğirmeni örneğinde bu sınıfın arayışı belirli bir toplumsal düzenin arayışıdır ve Don Kişot Sosyal Merkezi bu arayışın mekansal bir karşılığını yaratır. Georg Simmel toplumsal oluşumun ilk evresini şöyle açıklar: "Komşulara, yabancılara ya da herhangi bir çatışma unsuru taşıyan çevrelere karşı kendi içinde kenetlenmiş, nispeten küçük bir çevre" (Simmel, 2003, s.93). Don Kişot Sosyal

---

²⁷ 05.04.2019 Tarihli Görüşme

²⁸ 26.06.2019 Tarihli Görüşme

Merkezi, politize olmuş ve hükümete muhalefet eden topluluğun, çatışma unsuruna karşı kenetlenme ihtiyacının bir karşılığı olmuştur.

Mahalleli tarafından yaratılan Don Kişot Sosyal Merkezi, yine mahalleli tarafından semte yayılmıştır. Seyirlik doğası sayesinde kenetlenme çemberi büyüdükçe sınırları tüm semti kaplayacak ölçüde genişlemiştir. Don Kişot Sosyal Merkezi, mahalle düzeyinde bir dayanışma tanımlar ve merkezin etrafındaki kişilerin birbiriyle ve mekanla kurduğu ilişki de bu tanımla şekillenir. Debord, “gösteri bir imajlar toplamı değil, kişiler arasında var olan ve imajların dolayımından geçen bir toplumsal ilişkidir” der (Debord, 1996 [1967]). Dayanışmacı Yeldeğirmeni imgesi de Don Kişot’un dolayımından geçer. Merkez, semte bir çok insanı çeker ve bu kişilerden kimi semte yerleşme kararı alır; çünkü artık Yeldeğirmeni arzulanan, başka bir yerde bulunamayan bir yaşamın vaadidir. “ ‘Başka bir dünya mümkün’, bir slogan değil, bir bilgi” demektedir, ana akım gazetenin web sitesi (Cinmen, 2013). Artık Yeldeğirmeni, başka bir dünya arayanların parçası olmak istediği bir toplumsal ilişkiler bütünüdür, ‘sığınılacak bir liman’ veya ‘güvenli bölge’dir. Simmel, toplumsal grupların sayısal ve mekansal olarak, taşıdığı anlam ve hayat içeriği bakımından geliştikçe içsel birliğin gevşediğini, yabancılara karşı çizilen katı sınırların karşılıklı ilişkiler ve bağlantılarla yumuşadığını söyler (Simmel, 2003, s.93). Don Kişot Sosyal Merkezi mekansal ve sayısal olarak genişleyerek farklı kimliklerin birbiri ile temas noktası, farklı kutupların arasındaki bağ olur. Bu karşılaşmadan doğan gerilimler ve gerilimlerin bertaraf edilmesindeki farklı eğilimler, Don Kişot’un çözülmesine zemin hazırlar. Don Kişot Sosyal Merkezi etrafında kümelenen sınıf, aynı zamanda kentli, eğitilmiş bir orta sınıftır, metropol insanıdır. Don Kişot’un dayanışma tanımıyla şekillenen toplumsal ilişkiler, Simmel’in (2003) söz ettiği “kendini sayısız dışsal temaslardan içsel olarak korumak için metropol insanının geliştirdiği mesafeliliğe” olanak tanımaz. İşgal evinin bulunduğu ve farklı kişilere satılan bina ile ilgili hukuksal gelişmeler sonucu, mülkün yasal sahibi belli olur. Binanın yasal sahibi belli olunca, aldıkları karar gereği işgal evi topluluğu binayı boşaltır ve Don Kişot Sosyal Merkezi kapanmış olur. Ancak, arkasında bıraktığı özgün aura baki kalır ve semti şekillendirmeye devam eder.

BÖLÜM 5

TÜKETİMİN MEKANI OLARAK YELDEĞİRMENİ

Yeldeğirmeni'nin soylulaşmasının bu evresinde gösterişçi tüketim pratikleri öne çıkar. Yeldeğirmeni'nin gösterişçi tüketimle tüketildiği iki alan vardır. Etkisi de semtin sosyal ve ekonomik yapısında ortaya çıkar. Birinci alan, kendini kentin kalanından ayırmak isteyen soylulaştırıcıların "başka bir dünya" isteği ile hareket etmesi sonucu semte yerleşmeleridir. İkinci alan ise gösterişçi tüketime uygun olarak gelişen ticari faaliyetlerdir. İki alandaki gösterişçi tüketim davranışı, etkisini konut kiralarnın artışında ve yeniden tanımlanan mahalleli ilişkilerinde gösterir. Micheal Jager'in öne sürdüğü, yeni orta sınıfın sosyal konumunu, daha aşağı sınıflardan ayırmak için belirli bir estetiğe sahip konut tüketimiyle soylulaştırmanın gerçekleşmesi (Jager, 2015) yaklaşımından yola çıkarak, Yeldeğirmeni örneğinde konutun değil semtin kendisi ve semtte oluşan toplumsal düzen soylulaştırıcıların kendilerini kentin geri kalanından ayırtmada bir araç olduğunu öne sürüyorum. Sınıf oluşumu ve çevre arasındaki ilişkiye odaklanan Micheal Jager, Melbourne'deki Viktorya dönemine özgü konut alanı üzerine gerçekleştirdiği çalışmada sınıf ilişkilerinin yapıllı çevredeki sembolizmi üzerine durur (Jager, 2015). Jager, kentsel korumla ile özel bir görünüme bürünen çöküntü konut alanının kültürel bir yatırıma dönüşerek, orta sınıf tarafından Veblen'in gösterişçi tüketim (*conspicuous consumption*) pratikleriyle tüketildiğini ileri sürer (Jager, 2015: 112). Jager'in yaklaşımında, konutlar, yeni orta sınıfların kendilerini daha aşağı sınıflardan ayırabileceği bir araç vazifesini görür. Veblen'de aylak sınıfın hizmetlilerin görevlerinden biri de efendilerinin sosyal konumlarını temsil etmeleridir ve Jager, aylak sınıfın hizmetlilere biçtiği işlevi konuta atfeder. Yeni orta sınıf ve onun konut tüketim tercihlerine odaklanan yaklaşımlarda, konut tercihinin tarihi olarak korunmuş veya yüksek teknoloji ürünü iç çevrelerde yoğunlaştığı veya yaşam şeklini estetize eden konutların tercih edildiği görülmektedir (Beauregard, 2015, Jager, 2015, Şen, 2011). Şen, orta sınıfın kategorik olarak kendisini kültürel kimliği ve yaşam tarzı ile öne çıkardığını, soylulaştırıcı olma konumunda bu sınıfın kendi sınıfsal pozisyonunu güçlendirme yönünde daha nesnel bir tavrı olduğunu aktarır (Şen, 2011). Buna göre,

orta sınıfa yöneltilen nerede yaşıyorsun sorusunun cevabındaki mekan seçimi bir yaşam biçimi tarif etmelidir (Şen, 2011).

Yeldeğirmeni’nde konuta ilişkin belirgin bir yeniden yapılanma olmadığını daha önceden belirtmiştik. Var olan tarihi binaların bazısında eski sahipleri yaşamaya devam etmektedir, bazı binalar ticari faaliyetler için veya ofis olarak kullanılmaktadır, bazıları hiç bakım görmediği için konfora ilişkin özel bir avantaj sunabilecek donatılardan yoksundur, bazıları yeni sahipleriyle buluşmak üzere boş durmaktadır ve bazıları da kullanılamaz durumdadır. Dolayısıyla Yeldeğirmeni örneğinde, güçlü iç çevre veya belirli bir estetik veya konfor arayışından doğan bir eğilimden söz edilemez. Semtin tarihi yapılarını bir kenara koyarsak, kalan konutlar da ağırlıklı olarak oldukça eski, küçük ve bakım görmediği için de sorunlu yapılardır. Konutlar özel bir avantaj sunmamasına rağmen, bölgedeki emlak fiyatları daha sağlıklı konut stoğuna sahip, merkezi semtler kadar yüksektir. Buna rağmen semtin gördüğü rağbeti, merkezi konum bir yere kadar açıklamaktadır. Eğer merkezi konum açıklıyor olsaydı, ulaşım konusunda neredeyse Yeldeğirmeni kadar avantajlı Üsküdar’ın merkez semtlerinde veya Yeldeğirmeni’ne komşu Hasanpaşa semtinde de benzer bir değişim olması söz konusu olabilirdi. Eski ve bakımsız binalardaki küçük evler için ödenen kira meblağları, ilk bakışta boşa harcama gibi görünse de, gösterişçi tüketim pratiklerinde boşa harcamanın ölçütü, yapılan harcamanın kişinin refahına hizmet edip etmediğidir. Veblen’e göre gereksiz harcamalar tüketicinin itibarını onarır, yalın gereksinimleri tüketmekle erdem elde edilemez, harcama standardı oluşturulamaz. Yaşam standardı kıyaslaması sadece malların tüketimiyle değil, ahlaki, fiziki, entelektüel ya da estetik gücün dışı vurumuyla da yapılır ve bu mukayese, maddi mukayeseye derinden bağlıdır (Veblen, 2017: 89). Gösterişçi tüketim ‘boşa harcama’ değildir. Veblen’e göre iktisat teorisinde boşa harcama çabanın ya da harcamanın yanlış yönlendirilmesi değil, kişinin refahına hizmet etmeyen harcamadır. Müsrif olarak başlayan bir yaşam standardı unsuru, tüketici tahayyülünde yaşam için gerekli, alışlagelmiş harcamanın herhangi bir ögesi kadar zaruridir. Bir harcamanın boşa olup olmadığını belirleyen, kişinin yaşamını iyileştirmeye doğrudan hizmet edip etmediğidir (Veblen, 2017: 91). Gösterişçi boşa harcama ilkesi, hayat ve metalar konusunda neyin dürüst ve itibarlı olduğuna dair düşünce alışkanlıklarının oluşmasına yön verir. Boşa harcama kuralı görev algısını, güzellik algısını, fayda algısını, ...fiilen veya dolaylı olarak etkileyebilir (Veblen, 2017: 108).

Gerek semtin muhtarı, gerekse emlakçılar ve semtin sakinleri, soylulaştırıcıların ağırlıklı Beyoğlu, Şişli ve Beşiktaş gibi şehrin büyük ve merkezi bölgelerinden geldiklerini ifade ettiler. İstanbul'un kültür-sanat ekseninde 2010'lu yıllarda ciddi bir kayma meydana geldi. Kültürel faaliyetlerin ve eğlencenin en önemli mekanı olan Beyoğlu, geçirmeye başladığı değişimle Emek Sineması, Robinson Crusoe 389, Kelebek Korse, Narmanlı Han, Atatürk Kültür Merkezi gibi toplumsal bellek açısından mühim sembol mekanlarını kaybetti. Tarihi hanlar ve pasajlar tamamen tüketimin olduğu mekanlara dönüştü, kültürel dokuya sahip İstiklal Caddesi bir açık alan alışveriş merkezi halini aldı, kent meydanı çirkin bir beton yığına dönüşerek meydan özelliğini yitirdi, İstiklal Caddesi'nin zemin döşeme çalışmaları bitmek bilmeyen bir döngünün içine girdi. Bu değişimleri takip eden 2016'da canlı bomba saldırıları ile birlikte Beyoğlu ve civarı kültürel açıdan çoraklaşmış ve turistik bir kalabalığın tüketimine açılmıştı. Bu hareketlilik Beyoğlu'nda ve civarında yaşayan insanların gelme nedenini de oluşturur aynı zamanda. Yeldeğirmeni'ne Avrupa Yakası'ndan taşınan Kübra, aynı zamanda bir aktivist;

Çok mutluyum Kadıköy'de olmaktan. Karşının keşmekeşliği, bakınca taştan başka bir şey görmüyor olmam, insanların gürültüsü mutsuzluğu benim de yer yer yaşadığım nevrozu depreştirmişti. Şimdi martı karga sesi, Yeldeğirmeni'nin tepesinde oluşundan dolayı denizi uzaktan da olsa görmek iyi geliyor. Burada bir de daha az Arap var. Osmanbey, Beyoğlu son zamanlarım orada geçtiği için, alıştığım dokuyu orada göremiyor olmak... Arapları görüyor olmak değil, gördüğüm insanların etnisitesinden bahsetmiyorum, insanlar değişti mekanlar değişti, algısı değişti mekanın.²⁹

Ressam Özgür;

Söylediğim gibi Elmadağ'da yaşıyordum ve tam da her şeyin turizm için dönüştürüldüğü, trafiğin eskisine göre çok arttığı bir dönemdi. Yeldeğirmeni'ne biraz da bu yüzden kaçmışım.³⁰

Beyoğlu'ndaki değişim civarında bulunan Şişli ve Beşiktaş ilçelerini de doğrudan etkiledi. Zaman içerisinde hem kültürel mekanlar hem de eğlence mekanları Kadıköy'de toplanmaya başladı. Sadece kültür-sanat ve eğlence mekanlarıyla değil, geniş Moda Sahili ve sahilden başlayan bisiklet ve yürüyüş yolları ve parklarıyla Kadıköy aynı zamanda Avrupai bir kentli yaşam tarzı da sunuyordu. Beyoğlu'ndan Kadıköy'e yaşanan bu kayma Kadıköy'ü bir cazibe noktası haline getirdi. Time Out ve New York Times gibi dergi ve gazeteler, Kadıköy'ü dünyanın en havalı 50 semti arasında

²⁹ 28.03.2019 Tarihli Görüşme

³⁰ 03.04.2019 Tarihli Görüşme

gösteriyor, ‘İstanbul’un öteki yüzü’ olarak Kadıköy’den, Moda’dan ve Yeldeğirmeni’nden bahsediyordu. Bu gelişmeler en çok Moda ve Yeldeğirmeni’ni etkiledi. Yeldeğirmeni’ni Moda’nın dönüşümünden bağımsız ele almak eksik bir yorum olur. Moda olarak bilinen Caferağa Mahallesi yeni orta sınıfın gösterişçi tüketiminin bir mabediği ve kentin her yanından insanlar bu tüketimin parçası olabilmek için Moda’yı tercih ediyordu. Moda, kira fiyatları açısından Yeldeğirmeni’ne kıyasla daha yüksektir, tüketim mekanları da benzer şekilde Yeldeğirmeni’ne kıyasla daha pahalı ürünler ve hizmetler sunar. Entelektüel eksenin Kadıköy’e kayması bir ‘Kadıköylü’ tarifini beraberinde getirdi. Özellikle yeme-içme blogları, kültür-sanat siteleri, aktüel platformlar aracılığı ile dolaşıma giren bu tarif “mahallesiine sahip çıkan, olumsuzluklara tepki gösteren, kentin geri kalanından farklı ayrıcalıklara sahip, dışarıya karşı mesafeli, havalı” bir kimliği tarifler. Yeldeğirmeni yakınlığı nedeniyle, Moda’nın sahip olduğu mekansal avantajlara çok benzer avantajlara sahiptir. Moda ile Yeldeğirmeni arasındaki fark, yalnızca iktisadi açıdan oluşmuş bir fark değildir, bu fark kentsel tahayyüllerden meydana gelir. Emekli olunca İstanbul’a dönen Seray bir süre büyüdüğü yere, ailesinin de orada olduğu Moda’ya yerleşir

Önce Moda’ya gittim. Çünkü eski arkadaşlarım, eski hayatım oradaydı. Ama Moda, inanılmaz göç almaya başladı, günlük turistler, günü birlik gelenler. Kalabalıklaştı ve yabancılaştırdı bizi. “Biz Modalıyız, onları sevmeyiz” gibi bir şey değil, söylemek istediğim. Biz sabaha kadar sokaklarda dolaşabiliyorken Moda’da, çıkamaz olduk kalabalıktan. Bir mozaik tabii, olmalı; ama bir Moda sahil bile yabancılaştı bize. Ben o kalabalıktan kaçtım, buraya geldim ... , Moda’nın çok şey tipleri vardır. Yani ben de onlara dahildim, ailem de onlara dahildi. Hep bir snop havadan bakan bir tavır vardır.³¹

İlker, Yeldeğirmeni’nde çizgi roman kitaplar satan bir dükkan işletiyor. Moda’daki işletmelerini buraya taşımışlar;

Moda’da sadece eğlenmeye gelen insanlarla karşılaşsınız. Buraya gelen insanlar eğlenmenin haricinde biraz da bir şeyler öğrenmek için geliyor.³²

Yeldeğirmeni, Moda’ya yakınlığı nedeniyle, onun sunduğu avantajları tüketebilecek; ama Moda’yla ilişkili tahayyüllerden mesafelenebilecek bir noktaya konumlanır. Veblen gösterişçi tüketimin güdüsünün öykünme olduğunu, harcamadaki standardını belirleyen, saygınlık bakımından bir üst sınıfın eğilimleri olduğunu söyler (Veblen, 2017: 96). Yeldeğirmeni, sakinlerine başka türlü ayrıcalıklar sunar. Bu ayrıcalıklar semtin edindiği anlamlarının tüketimine dair bir ayrıcalıktır. Bu ayrıcalık tek başına özel

³¹ 27.03.2019 Tarihli Görüşme

³² 27.03.2019 Tarihli Görüşme

bir mimariye sahip bir konutta yaşamakla, kentin merkezinde olmakla veya ulaşım açısından avantajlı bir bölgede bulunmakla açıklanmayacak bir ayrıcalıktır. Bu ayrıcalığı oluşturan, semtin geçtiği evrelerde yüklendiği anlamlardır. Bu ayrıcalık Yeldeğirmeni'nin toplumsal düzenine ilişkin bir tahayyüllün parçası olmakla ilgilidir. Yeldeğirmeni sakinleri, burada yaşayarak semtin özgün anlamlarına da sahip olur. Yeldeğirmeni'nde yaşayarak kazanılan statü, semtin özgünlüğünü tüketme ayrıcalığı ile kazanılan statüdür. Yeldeğirmeni, sakinleri için politik duyarlılıklarıyla uyumlu, kültürel bakımdan değerli, toplumsal ilişkiler bakımından güçlü, yaşayabilmeleri için gerekli mesafeyi sürdürebilecekleri ancak ihtiyaç durumunda gerekli yakınlıkları kurabilecekleri bir semt vaadidir. Vaad edilen bu ayrıcalıkların izi, semtin yeni gelenlerinde Yeldeğirmeni'ne ilişkin 'güvenli bölge', 'tatil kasabası', 'gerçek insanlar', 'çok şirin bir yer' 'sanatla iç içe bir yer' gibi tahayyüllerde yatar ve buradan yayılır.

5.1 Özgün Yeldeğirmeni

Daha önceki bölümlerde, Yeldeğirmeni'nin soylulaşma sürecinin temelini oluşturan iki önemli evreye değinildi. Kamusal sanat müdahaleleri aracılığı ile potansiyel soylulaştırıcılarının beğenisine hitap edecek şekilde düzenlenen semt, bir sonraki evrede kültürel ve politik duyarlılıklarıyla hareket eden öncü soylulaştırıcılarıyla tanışmış oldu, aynı zamanda yerli turistin semt içindeki hareketliliği gözle görünür bir belirginlik kazandı. Bu iki evre aynı zamanda semtin özgünlüğünün de temelini oluşturur. Bu özgünlüğün zemininde, tarihi yapıların esinlediği nostaljinin havası ve eski İstanbul mahallesi anlatısındaki samimi ilişkiler miti bulunur. Bu zeminin üzerine, kamusal sanat yoluyla oluşturulan yeni bir semt kimliği ve mekan duygusu oturur. Onun üzerine ise Don Kışot Sosyal Merkezi'nin yarattığı dayanışma güdümlü toplumsal ilişkiler gelir. Önce, Gezi Olayları ile politize olmuş ve iktidara muhalefet eden bir tutum benimsemiş grubun bakışları semte yönelir, ardından semt daha geniş bir kitlenin odağına girer. Don Kışot Sosyal Merkezi faaliyet gösterdiği süre boyunca kentli bir dayanışma tanımlar. Mahalleli tarafından oluşturulan bu tanım, mahallenin ilişkilerini de tekrar oluşturur. Bu yapıdan doğan ise kent içinde ve kente alternatif özgün bir ritm ve bu ritimle şekillenen sosyal ve ekonomik faaliyetlerdir. Murallar ve heykeller aracılığı ile düzenlenen kamusal alanda da gösterişçi tüketimin izlerini bulmak mümkündür. Veblen'in

yaklaşımında kamusal alanlarda yapmacık bir basitlik ve kaba kullanışlılığın yanı sıra gayretli bir pahalılık teşhiri söz konusudur (Veblen, 2017: 122). Yeldeğirmeni'nde pahalılığın teşhir edildiği kamusal alanlar, yerini kültürel sermayenin ve sembolik ekonominin yüksekliğine işaret eden sanat eserlerine bırakır. Materyal anlamında pahalı olmayan ama kültürel olarak değerli kabul edilen sanat eserleri.

Zukin'in yaklaşımıyla özgünlük (*authenticity*) bir kişiyi, ürünü veya grubu rakiplerinden ayırır, ahlaki bir üstünlük havası sunar ve kendi yararına kullanılabilir bir stratejik avantaj sağlar (Zukin, 2010). Özgünlük, bir iktidar aracıdır (Zukin, 2010). Yeldeğirmeni sakinleri, semtin sunduğu özgünlüğün avantajlarına sahip olarak kendilerini kentin kalanından ayırır. Bu avantaj, sosyal yapının bir üyesi olmakla edinilen avantajdır ve dükkanını uyanınca açabilme ve sıkılınca kapayabilmenin avantajıdır. Veblen, iktisadi evrimin çok önceki noktasında bile malların belirli bir amaç doğrultusunda tüketiminin, maddi gücün bir delilidir ve tüketimde farklılaşma maddi güç olgusunun ortaya çıkışından da önceye dayandığını söyler (Veblen, 2017: 67). Yaşamı idame ettirmek için gerekeni tüketmek, kölelik kurumuna, sefil, çalışkan sınıfa; yaşamın konforu ve kaliteli malların sınırsız tüketimi onurlu yaşama, aylak sınıfa aittir çünkü malların bu tüketimi bir mal varlığı kanıtıdır (Veblen, 2017: 69-71). Aynı zamanda gösterişçi tüketim pratiklerine göre bu kişinin kendini sistemin genelinden mesafelendirdiğinin iması ve emeğini nasıl yönlendireceğine kendisinin karar vereceğinin ilanıdır. Giriş çıkış saatlerinin belirlendiği bir çalışma düzeninden çıktığını düşünen kişinin kutlamasıdır. Yeldeğirmeni'ndeki hareketlilikte soylulaştırıcıların sosyal ağlarını hareketlendirmesinin önemli bir yeri vardır. Semtin özgünlüğünü oluşturan etmenler, ilgi alanına göre kişiler tarafından birbirine aktarılır. Şen ve Soytemel, soylulaştırma sürecinde sosyal sermayenin ve sosyal ağın sürece etkisine odaklandıkları çalışmalarında, soylulaştırıcıların sınıf tabanlı kapasitelerini sosyal ağları aracılığı ile seferber ettiğini ve bunun soylulaştırma sürecinde sosyal ve ekonomik bir etkiye sahip olduğunu belirtirler (Şen ve Soytemel, 2014: 79). Görüşmecilerden altı kişi, semti arkadaşları sayesinde keşfettiğini söyleyerek, Şen ve Soytemel'in savının Yeldeğirmeni'nde de geçerli olduğunu gösterirler. Bu kişilerden biri, semte yerleştikten sonra aynı zamanda satış yaptığı kendi seramik atölyesini açar.

Mehmet, semtteki sanatçı arkadaşları sayesinde mahalleden haberdar olmuş. Semte yerleştikten sonra mahalledeki potansiyeli ve eksikleri gördüğünü buradan yola çıkarak kendi dükkanını açtığını belirtmiştir.

Biz aslında hamburgerci açacaktık. Dediğim gibi, Yeldeğirmeni'nde oturduğumuz için, burada ne eksik, ne yok ona hakimiz. Bakınıyorduk zaten ne yapılır ne yapılmaz diye. Tam hamburgercinin her şeyini oluşturduk, isim logo, menü falan. Sadece dükkan bakıyorduk. O süreç içinde vazçetdik. Lokma muhabbeti de o zaman baya yükselişeydi. Sonra dedik ki Yeldeğirmeni'nde yok. Kadıköy'de bir tane vardı o zaman. Dedik ki burada açalım, insanlar oraya gitmek zorunda kalmasin, burada da tüketebilirsiniz.³³

Zukin'e göre yeni perakende girişimcileri genelde mahalleye ikamet etmek üzere taşınır, kendi ihtiyaçlarından yola çıkarak eksikleri fark eder (Zukin, 2010). Bir diğer perakendeci, bölgenin profilindeki değişiklikleri görür ve bundan yararlanmak ister. Evcil hayvan gıda ve bakım ürünleri satan Büşra, Beykoz'da oturuyor. Geçmişte aynı sektörde toptancı olarak çalışırken Yeldeğirmeni'nde kendi dükkanını açmaya karar vermiş;

Çok fazla evcil hayvan sahibi insan var. Bölgeyi öncesinden bildiğim için potansiyelini biliyordum. CafërBurada da oradaki kadar çok evcil hayvan sahibi var. Fakat orada adım başı evcil hayvan ürünleri satan varken burada yok. Onun avantajını yakalayayım, rekabete girmeyeyim kafasıyla burayı tercih ettim.³⁴

Semtte yaşamayan yeni dükkan sahipleri, değişen mahalleyi önceden soylulaşmış lokasyondaki küçük butiğinin şubesini açabileceği iyi bir yer olarak görür (Zukin, 2010). Nilgün, arkadaşları sayesinde semtten haberdar olur. Yurt dışından döndükten sonra Karaköy'de tasarım aksesuarlar ve giysiler sattığı dükkanını buraya taşımaya karar verir;

2015'in Aralık ayında açtık burayı. Gel bir bak dedi arkadaşım, burası çok değişik bir yer, beğenirsin. Hem sakın, hem fiyatlar çok daha uygun. Ondan sonra bir tatilde biz buraya geldik, bir baktık sağda solda ne oluyor diye.³⁵

Sanatçı arkadaşları sayesinde semtten haberdar olan Bora resim öğretmeni, eskiden Göztepe'de bulunan resim atölyesini ve dövme stüdyosunu, semtteki piyasa avantajından yararlanmak için Yeldeğirmeni'ne taşıdığını aktarmıştır.

Evimin hemen yanında küçük bir dükkan buldum, kendi çalışma alanım olarak tuttum. Yani görsel olarak dışardan resim yapıldığı belli olmayan bir mekandı. Burası o açıdan biraz daha farklı. Çok fazla sanat sever de bu çevrede dolaştığı için, en azından yapılan işlerin görülme şansı oluyor. O konuda artıları var tabi ki, gelip merak edenler, soranlar

³³ 27.03.2019 Tarihli Görüşme

³⁴ 27.03.2019 Tarihli Görüşme

³⁵ 28.03.2019 Tarihli Görüşme

oluyor. Birkaç tane de sanatçı arkadaşım var, yakın çevrede. Onlarla da iletişim halinde oluyoruz. O konuda da faydalı benim için.³⁶

Özgünlük arayışı, kişilerin sosyal ağları aracılığı ile yayılır. Zukin'in bir tür kültürel birikim olarak gördüğü özgünlük arayışı, bilinçli olarak seçilmiş bir yaşam tarzı, bir performans aracı ve bir yerinden etme aracıdır (Zukin, 2010). Özgünlük arayışı emlak değerlerindeki artışı ve yukarı doğru büyümeyi örtük olarak destekler (Zukin, 2010). Türkmen'in 2015'te yaptığı araştırmasında semtte yeni açılan yaklaşık 25 tane yeni kahve dükkanı olduğunu tespit etmiştir (Türkmen, 2015: 63). Bu sayı emlakçı olan bir görüşmecinin aktardığına göre;

Geçenlerde biri bana 79 dedi. Ama benim tahminim 60-65, kapananlarla birlikte. Her sokakta nereden baksan 10 tane kafe var burada.³⁷

Yeldeğirmeni'nin özgün havası, yeni tür ticari faaliyetleri de ortaya çıkarır. Bu faaliyetlerin bir kısmı semtin yeni sakinlerinin ihtiyaçları ve tercihleri çerçevesinde şekillenmiştir. Bir kısmı ise gösterişçi tüketim pratikleriyle hareket eden yerli turiste yöneliktir. Bu yeni tür perakendecilik, semtin eski sakinlerinin ihtiyaçlarından farklıdır. Çizgi roman dükkanı plak dükkanı; ikinci el tasarım ürünler satan mağazalar; vegan, el yapımı veya yöresel olarak özellikli ürünlerin satıldığı restaurantlar; yeni nesil kahve dükkanları ağırlıklı olarak semtin yeni gelenlerine ve turistlere yöneliktir. Bu faaliyetler arasında kolektif olarak işletilen, alternatif ekonomik modellerin denendiği işletmeler de vardır, klasik yöntemlerle işletilen dükkanlar da vardır. Bu çeşitlilik, yerli turist için de ilgi çekicidir. Özellikle yeme-içme mekanları, semt dışından Yeldeğirmeni'ne eğlence amaçlı gelenlerce tüketilmektedir. Yeme-içme mekanları semt için son yıllarda bir tür krize yol açar. Belediyenin izin verdiği işgal alanını aşarak kaldırımları kullanılmaz hale getirmeleri ve neden oldukları gürültü günlük hayatta semt sakinlerinin gündemlerinden biridir. Bu konuya ilişkin belediye, 2018'de hazırladıkları ve henüz resmi olarak kabul edilmemiş kentsel tasarım rehberinde, bu konuya dair düzenlemelerin yer aldığını aktarmıştır, semtin muhtarı da kafelerin neden olduğu rahatsızlıkları önlemek amacıyla belediyeye taleplerini ilettiklerini ve bu konuya yönelik çalışmayı sürdürdüklerini aktarmıştır.

---

³⁶ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

³⁷ 21.03.2019 Tarihli Görüşme

Semtteki ticari faaliyetler çoğunlukla görece yüksek olmayan sermayeli yatırımlardır. Ancak bu evrede semte zincir bir kahve dükkanı giriş yapmıştır. Kadıköy Çarşı, Moda ve İstanbul Modern Sanat Müzesi içinde şubesi olan Coffee Manifesto, Don Kişot Sosyal Merkezi tarafından işgal edilen binanın yenilenmesi sonucu, Yeldeğirmeni şubelerini burada açmıştır. Modern endüstriyel sistem birey ve haneleri çoğunlukla yan yana yerleştirir, kişinin maddi imkanının etki yaratabileceği tek araç ödeme kabiliyetini mütemadiyen göstermektir, modern cemaatte tiyatro, otel, park, dükkan vb. yerlerde sıklıkla olan geniş katılımlı toplanmalarda kişinin maddi gücünün imzası diğerlerince okunabilecek bir tarzda atılmalıdır (Veblen, 2017: 81). Günümüzde yeni nesil, şık tasarımlı, büyük kahve dükkanları gösterişçi tüketimin pratik edileceği, Veblen'in deyimleriyle modern cemaatin bir araya gelebileceği yerlerdir. Semte, var olanlara kıyasla çok daha büyük bir yatırımın gelmiş olması, semtin özgünlüğünün büyük yatırımcıyı teşvik etme kapasitesini gösterir. Büyük yatırım olarak, gösterişçi tüketime uygun büyük bir kahve dükkanı zincirinin gelmiş olması da, semtin özgünlüğünün/karakterinin yatırımın doğasını belirleme kapasitesini gösterir.

BÖLÜM 6

SONUÇ

Yeldeğirmeni'nin soylulaştırılması semtin yeniden üretiminde ve tüketiminde gizlidir. Semtın yeniden üretiminde kamusal sanat aracılığı ile uygulanan kültürel stratejiler ve politik bir hareketten doğan işgal evi deneyimi etkili olmuştur. Yeldeğirmeni'nin soylulaşma süreci için önemli olan bu iki evre, Yeldeğirmeni'nin “sanatla iç içe”, “dayanışmacı”, “özgür” gibi tahayyüllerini de oluşturmuştu. Semt bu yeniden üretim sonucunda özgün aurasına sahip olmuş ve bu aura gösterişçi tüketim pratikleriyle tüketilmiştir.

Yeldeğirmeni Yenileme Projesi'ndeki tarihi binaların dış cephe sağlıklılaştırması, kamusal sanat müdahaleleri kapsamında ilk kez düzenlenen Mural İstanbul Festivali ve Türkiye'nin ilk ve en uzun soluklu işgal evi deneyimi ile birlikte seyirliğin kendisi haline gelen Yeldeğirmeni'nin sosyal konumu, ‘sanatla iç içe’, ‘özgür’, ‘rahat’ ve ‘alternatif’ gibi tahayyüllerle yeniden düzenlendi. Yeldeğirmeni'ni mekansal olarak tüketen yeni orta sınıf bu tahayyüllerden beslenerek büyüdü. Özellikle kulaktan kulağa yayılma yoluyla bir çok soylulaştırıcı, kendi sosyal ağları aracılığı ile semtten haberdar olarak buraya yerleşme kararı aldı.

Soylulaştırıcılar, ağırlıklı olarak İstanbul'un Beyoğlu, Beşiktaş ve Şişli gibi bölgelerinden semte geldiler. Gezi Olayları ve onu devam eden süreçte entelektüel merkez olarak eksenin Beyoğlu'ndan Kadıköy'e kayması, Kadıköy semtlerini politize olmuş bir grup için öne çıkardı. Gezi ile politize olan sınıf, eğitilmiş, kentli ve profesyonellerin de bulunduğu yeni orta sınıftı. Kültürel ve politik duyarlılıklarına göre yaptıkları mekan tercihi sonucu kendini kentin geri kalan kısmından ayırmak isteyen grup Don Kişot Sosyal Merkezi'nin yarattığı çekim alanı sayesinde Yeldeğirmeni'ne geldi. Bu yeni orta sınıf gösterişçi tüketim pratikleriyle aynı zamanda parçası oldukları mekan da yeniden üretti. Klasik ticari faaliyetlerin mekanı olan dükkanlar, atölyesinde yaşamaya başlayan sanatçılarla birlikte aynı zamanda bir yaşam alanı haline gelmeye başladı. Yerlerini yeni gelenlere bırakan esnafın terkettiği mekanlar galerilere, şık tasarımlı kafelere, performans ve çalışma alanlarına, ikinci el ve antika eşya satanlara,

dövme ve müzik stüdyolarına, seramik, heykel ve enstrüman yapım atölyelerine, vegan veya özel menülere sahip restoranlara, kitapçılara ve plak dükkanlarına bıraktı. Özellikle yeme-içme mekanlarındaki artış, semtin dışındaki çok geniş bir kitlenin de ilgisini çekti. Yeme-içme önerileri sunan, mekanları tanıtan, özel bir yaşam tarzına yönelik aktüel içerikler üreten dijital mecralar Yeldeğirmeni'nin özel bir tüketim mekanı olarak öne çıkmasında kolaylaştırıcı oldular.

Tarihi mimarinin, kamusal sanat ve mahalle anlatısı üzerinden şekillenen semtin özgün aurası soylulaştırıcılar için çekim alanı yarattı. Bu çekimin etrafına toplanan yeni orta sınıf ise, girişimciler için fırsata dönüştü. İstanbul'un farklı bölgelerinin yanı sıra, kültürel üretim ve tüketimin yoğun olduğu Beyoğlu ve Beşiktaş gibi bölgelerden çok sayıda insan 'sakin, sığınacak bir yer, güvenli alan' gibi arayışlarla Yeldeğirmeni'ni tercih etti. Kültürel ve politik duyarlılıklarının mekansal karşılığını Yeldeğirmeni'nde bulan yeni kültürel sınıf, bu duyarlılıklara cevap verecek yeni ticari faaliyetlerin semtte belirmesine neden oldu. Bu dönemde bir çok sanatçı da, kendi piyasalarına daha yakın olmak için atölyelerini buraya taşıdı. Dolayısıyla semt, fırsatlarla dolu bir pazar alanına dönüştü. Ticari faaliyetler değişmeye başladığından beri uzunca bir süre, küçük ölçekli yatırımcıya ev sahipliği yapan Yeldeğirmeni, özgün havasıyla büyük yatırımcıyı etkilemeyi başardı ve 2019'da büyük bir kahve zinciri giriş yaptı.

KAYNAKLAR

- Akturan, U. (2007). "Tüketici Davranışına Yönelik Araştırmalarda Alternatif Bir Teknik: Etnografik Araştırma." *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (online) 6 (11): 237-252.
<https://www.ticaret.edu.tr/uploads/Kutuphane/dergi/s11/M00170.pdf> (Erişim Tarihi 9 Haziran 2019).
- Arısoy, A. (2014). *Yeldeğirmeni Deneyimi: Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım*. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı Yayınları
- Beauregard, R. (2015). "Mutenalaştırmanın Yarattığı Kaos ve Karmaşa." In: N. Smith ve P. Williams, der., *Kentin Mutenalaştırılması*. İstanbul: Yordam Kitap. s. 56-83.
- Brown-Saracino, J. (2010). *The Gentrification Debates*. New York: Routledge.
- Cinmen, I. (2013). Don Kişot Kadıköy'ü İşgal Etti. *Haber Türk*.
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/896453-don-kisot-kadikoyu-isgal-etti> (Erişim Tarihi 1 Ağustos 2019).
- Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- David, I. ve K, Toktamış. (2015). *Everywhere Taksim: Sowing the Seeds for a New Turkey at Gezi*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Ergun, N. (2004). "Gentrification in Istanbul." *Cities*, 21(5): 391-405.
- Erkan, N. ve Altıntaş, S. (2018). Soylulaştırmanın Gündelik Hayattaki Görünümleri: Balat'ın Mekânsal ve Sosyal Dönüşümü. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 9(23): 292-335.
- Göktürk, D., L. Soysal, ve İ. Türeli. (2010). *Orienting Istanbul: Cultural Capital of Europe*. London ve New York: Routledge.
- Hayal, S. (2013). *Biyo İktidar Gözetiminde Planlama: Tarlabası Kentsel Dönüşümü Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Hall, T. ve Robertson, I. (2001). Public Art and Urban Regeneration: Advocacy, Claims and Critical Debates. *Landscape Research*, 26(1): 5-26.
- Ingold, T. (2017). Bu Kadar Etnografi Yeter. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, (online) 4(1), s.173-188.
<http://www.momentdergi.org/index.php/momentdergi/article/view/246/466> (Erişim Tarihi 9 Haziran 2019).
- İlyasoğlu, T. (2016). Tarihi Kent Merkezlerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Bölgeye ve Taşınmaz Değerine Etkileri: İstanbul, Beyoğlu, Tarlabası Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.

- İslam, T. (2005). "Outside The Core: Gentrification in İstanbul." In: R. Atkinson ve G. Bridge, ed., *Gentrification in a Global Context*. London: Routledge. s. 123-139.
- İslam, T. (2006). "Merkezin Dışında: İstanbul'da Soylulaştırma." In: D. Behar ve T. İslam, ed., *İstanbul'da Soylulaştırma*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İslam, T. ve Sakızıoğlu, B. (2015). "The making of, and resistance to, state-led gentrification in Istanbul, Turkey." In: L. Lees, H. Shin ve E. López-Morales, ed., *Global gentrifications: Uneven development and displacement*. Bristol, Chicago: Bristol University Press., s. 254-264.
- Jager, M. (2015). Sınıfın Tanımlanması ve Mutenalaştırmanın Estetiği. In: N. Smith ve P. Williams, ed., *Kentin Mutenalaştırılması*. İstanbul: Yordam Kitap. s.111-127.
- Kayalar, A. (2009). Soylulaştırma Projelerinin Çift Yönlü Simetrik Model Kavramları Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Sulukule ve Fener-Balat Örnekleri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. <https://dergipark.org.tr/idealkent/issue/36644/417568> (Erişim Tarihi 24 Temmuz 2019).
- Keyder, Ç. (2000). "İki Semtin Hikayesi." In: Ç. Keyder, ed., *İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında*. İstanbul: Metis.
- Kuyucu, T. (2018). "Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Dönüşümü: Hukuki ve Kuramsal Çatışmalar Üzerinden Bir Açıklama Denemesi." *İdealkent*, 9(24): 364-386. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/617103> (Erişim Tarihi 27 Temmuz 2019)
- Lees, L., T. Slater, & T. Wyly. (2008). *Gentrification*. London: Routledge
- Ley, D. (1987). "Reply: The Rent Gap Revisited." *Annals of the Association of American Geographers*, 77(3): 465-468.
- Low, S. (2005). *Theorizing The City: The New Urban Anthropolgy Reader*. 3.baskı. New Jersey: Rutgers University Press.
- Sassatelli, M. (2011). "Urban festivals and the Cultural Public Sphere: Cosmopolitanism Between Ethics and Aesthetics." In: G. Delanty, M. Sassatelli ve L. Giorgi, *Festivals and the Cultural Public Sphere*. London, New York: Routledge. s.12-28.
- Sharp, J., Pollock, V. ve Paddison, R. (2005). Just Art for a Just City: Public Art and Social Inclusion in Urban Regeneration. *Urban Studies*, 42(5-6): 1001-1023.
- Simmel, G. (2003). *Modern Kültürde Çatışma*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şen, B. (2011). Kentsel Mekanda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (44): 1-21.
- Şen, B. ve Soytemel, E. (2014). Networked Gentrification: Place-Making Strategies and Social Networks of Middle Class Gentrifiers in Istanbul. In: D. Koçak ve O. Koçak, ed., *Whose City Is That? Culture, Design, Spectacle and Capital in Istanbul*. [online] Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. s. 67-98.

http://icproxy.khas.edu.tr/login?url=http://icproxy.khas.edu.tr:2092/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=805824&lang=tr&site=eds-live&ebv=EB&ppid=pp_C (Erişim Tarihi 10 Temmuz 2019).

- Smith, N. (1979). Toward a Theory of Gentrification A Back to the City Movement by Capital, not People. *Journal of the American Planning Association*, 45(4): 538-548.
- Smith, N. (1982). Gentrification and Uneven Development. *Economic Geography*, 58(2): 139-155.
- Smith, N. (1987). Gentrification and the Rent Gap. *Annals of the Association of American Geographers*, 77(3): 462-465.
- Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier*. London: Routledge.
- Smith, N. (2015). "Mutenalaştırma, Sınır ve Kentsel Mekanın Yeniden Yapılandırılması." In: N. Smith ve P. Williams, ed., *Kentin Mutenalaştırılması*. İstanbul: Yordam Kitap. s. 29-55.
- Toy, E. ve Görgülü, E. (2018). An Example Of Art Application on Public Space: Mural Istanbul. *The Journal of International Social Research*, 11(56): 1150-1160.
- Türkmen, Z. (2015). "The Cultural Transformation of Yeldeğirmeni Neighborhood." Yüksek Lisans Tezi, Bilgi Üniversitesi.
- Uysal, Ü. (2012). "Sulukule: Kentsel Dönüşüme Etno-Kültürel Bir Direniş." *İdealkent*, 7(3): 136-159.
- Uzun, C. (2001). *Gentrification in Istanbul: A Diagnostic Study*. Utrecht: Netherlands Geographical Studies.
- Uzun, N. (2006). "İstanbul'da Seçkinleştirme (Gentrification): Örnekler ve Seçkinleştirme Kuramları Çerçevesinde Bir Değerlendirme." In: D. Behar ve T. İslam, ed., *İstanbul'da Soylulaştırma*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünsal, Ö. ve T. Kuyucu. (2010). "Challenging the Neoliberal Urban Regime: Regeneration and Resistance in Başibüyük and Tarlabası." In: D. Göktürk, L. Soysal ve İ. Türeli, ed., *Orienting Istanbul: Cultural Capital of Europe*. London ve New York: Routledge. s. 55-70.
- Veblen, T. (2017). *Aylak Sınıfın Teorisi: Kurumların İktisadi İncelemesi*. Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Yüksel, O. (2017). *Yeldeğirmeni Sokak Sanatı Rehberi - Baya İyi*. [online] Baya İyi. <http://bayaiyi.com/yeldegirmeni-sokak-sanati-rehberi/> (Erişim Tarihi 14 Temmuz 2019).
- Zukin, S. (1982). *Loft Living: Culture and Capital In Urban Change*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Zukin, S. (1995). *The Cultures Of Cities*. Bodmin: Blacwell.

Zukin, S. (2010). *Naked City: The Death And Life Of Authentic Urban Places*. New York: Oxford University Press.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Dilşad Özçelik
Doğum Yeri ve Tarihi : Kayseri / 17.06.1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Kadir Has Üniversitesi, İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kadir Has Üniversitesi, İletişim Bilimleri
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar ve Tarihleri: -

İletişim

Telefon : 0554 211 39 06
E-posta Adresi : dilsad.ozcelik@gmail.com